

RUDOLF RASCH
MIJN WERK OP INTERNET, DEEL EEN
GESCHIEDENIS VAN DE MUZIEK IN DE
REPUBLIEK DER ZEVEN VERENIGDE
NEDERLANDEN
1572-1795

HOOFDSTUK TWAALF
DE MUZIEKCOLLEGES

Voor literatuurverwijzingen zie [LITERATUUR](#).

Verwijzingen naar dit hoofdstuk graag als volgt:

Rudolf Rasch, *Geschiedenis van de Muziek in de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden 1572-1795*

(= Mijn Werk op Internet, Deel Een), Hoofdstuk Twaalf: De Muziekcolleges

<http://www.let.uu.nl/~Rudolf.Rasch/personal/Republiek/Republiek12-Muziekcolleges.pdf>

Voor suggesties, correcties, aanvullingen en opmerkingen: r.a.rasch@uu.nl

Versie: 7 januari 2013 © Rudolf Rasch, Utrecht/Houten, 2013

HOOFDSTUK TWAALF

DE MUZIEKCOLLEGES

12.1 Inleiding**12.2 Het Arnhemse en het Utrechtse Stadsmuziekcollege****12.3 Andere Stadsmuziekcolleges****12.4 Formele Muziekcolleges****12.5 Informele Muziekcolleges**

12.1 INLEIDING

De samenspelvorm die met muziekcollege wordt aangeduid is één van de meest typerende en meest opmerkelijke vormen van muziekleven in de Republiek. Een *muziekcollege* kan men definiëren als een georganiseerde en/of geïnstitutionaliseerde vorm van muzikaal samenspel door amateurs, primair gericht op de bevrediging van eigen muzikale behoeften. We zullen zien dat uitvoering ten behoeve van toehoorders wel voorkwam, maar enerzijds was dit slechts een latere ontwikkeling (die zich bovendien niet altijd voordoet), anderzijds vormde het nooit het primaire doel van een muziekcollege.

Ten tijde van de Republiek werd naast de aanduiding ‘muziekcollege’ en equivalente benamingen zoals *collegium musicum* en *collège des musiciens* regelmatig de term *concert* gebruikt (die dan niet moet worden verstaan in de moderne zin des woords), minder vaak andersoortige aanduidingen als *academie*, *association*, *sociëteit*, *orde*, enz. In deze studie zullen we ons beperken tot de vorm ‘muziekcollege’ al zijn en waren de schrijfwijzen (*muziek*)*collegie* of *collegium (musicum)* minstens zo gangbaar. In de literatuur (en zeker internationaal) is de Latijnse benaming *collegium musicum* het meest gebruikelijk. De deelnemers in een muziekcollege werden en worden *collegianten* genoemd.

Misschien is het muziekcollege als cultuurverschijnsel geïnspireerd op de Italiaanse *accademia* van de Renaissance. Duidelijke voorbeelden - en dichter bij huis - zijn te vinden in de Duitstalige landen waar gedurende de zestiende eeuw, vooral in de Protestantse steden, allerlei soorten van muziekgezelschappen voorkomen, in wisselende mate verbonden met de plaatselijke overheid of met kerkelijke dan wel universitaire instanties. De eerste muziekcolleges in de Republiek bestonden al vóór het einde van de zestiende eeuw, waarmee zij vooruitliepen op de grote golven van genootschappen op allerlei gebieden van kunsten en wetenschappen, die vanaf de tweede helft van de zeventiende eeuw worden opgericht. Het genootschapswezen, voorloper van het moderne verenigingsleven, nam vooral in de achttiende eeuw grote en grootse vormen aan. Merkwaardig is het dat juist toen het traditionele muziekcollege ernstig in de verdrukking kwam. In feite werd het afgelost door de laat-18de-eeuwse concertvereniging, een institutie die beter bij de eisen des tijds paste. Slechts een enkel muziekcollege slaagde erin de overgang naar een concertvereniging te maken en aldus de Franse tijd te overleven.

Men kan bij het muziekcollege een gradiënt aanbrengen van het volledig geïnstitutionaliseerde en officiële *stadsmuziekcollege* naar het volstrekt ongeformaliseerde en private *informele muziekcollege*. De benaming stadsmuziekcollege komt in de zeventiende en achttiende eeuw niet voor. Als de connectie met de

stad moest worden gelegd, sprak men van ‘het muziekcollege van de stad X of Y.’ Het stadsmuziekcollege is een merkwaardige instelling. In eerste instantie was het een initiatief van een aantal burgers, maar kennelijk zagen de stadsbesturen er een zeker stedelijk belang in om de amateurmuziekbeoefening onder hun betere kringen te stimuleren en te continueren. Ze stelden ruimtes ter beschikking voor repetities en eventuele uitvoeringen (vaak ‘met vuur en licht’), kenden hun muziekcolleges vaak een jaarlijkse bijdrage in geld toe en betaalden en/of verplichtten de stadsorganist of andere stadsmusici mee te werken. Uiteraard was per stad maar één stadsmuziekcollege mogelijk.

De stadsmuziekcolleges kenden doorgaans voor leden (ook wel de ‘heren’ genoemd) een intreegeld, een lidmaatschapsgeld (per jaar) en een uitreegeld. Bijeenkomsten waren wekelijks of maandelijks in het seizoen (ongeveer van oktober tot mei) en bijwoning was verplicht. Terwijl aan de ene kant tijdens de gewone muzikale bijeenkomst een strenge discipline werd gevraagd (niet roken, drinken en/of spreken, enz.), waren er aan de andere kant ook bijeenkomsten die bij voorbaat een meer feestelijk karakter hadden, zoals een jaarlijkse maaltijd (vaak op de feestdag van Sint Caecilia, 22 november, of daaromtrent). Veel stadsmuziekcolleges hadden allerlei boeteregelingen voor afwezigheid, te laat komen, te lang blijven en wangedrag, maar men ontkomt bij het lezen van de reglementen niet aan de indruk dat deze boetes meer dienden om de collegekas te spekken dan om bij de leden een bepaald ideaal gedrag af te dwingen.

Het aantal leden van een muziekcollege lag in de zeventiende eeuw zo tussen de zes en de twintig, in de achttiende eeuw meer tussen de tien en de dertig. Soms was het aantal leden bij reglement gelimiteerd. Gewoonlijk kwamen de leden uit de bovenlaag van de bevolking, vooral uit de regentenfamilies, inclusief leden van de plaatselijke adel, en verder bijvoorbeeld predikanten, juristen, professoren en schoolmeesters. Zelden waren het leden uit de meer ambachtelijke sfeer. De leiding lag in handen van één of twee hoofden, die zeer verschillend werden aangeduid: in Utrecht sprak men van deken, in Arnhem van praetor. Er kon een secretaris zijn voor het bijhouden van notulen van leden- of bestuursvergaderingen, en ook nog een aparte penningmeester.

Al waren de deelnemers van de muziekcolleges in principe allemaal muzikaal amateur, de colleges stonden in vrijwel alle gevallen onder de muzikale leiding van een beroepsmusicus, niet zelden de plaatselijke organist in stadsdienst. Deze muziekdirecteur zorgde voor het repertoire, hield de bibliotheek bij, studeerde de stukken in, trad in veel gevallen op als continuo-speler op klavecimbel of orgel, stemde de instrumenten, enz. Verder konden violisten en beroepsbespelers van instrumenten die men weinig in handen van amateurs aantrof (altviool, hoorn, hobo) het ensemble steunen.

Tegenover de stadsmuziekcolleges staan de private muziekcolleges. Deze laatste delen wij in twee vormen in: de formele en de informele muziekcolleges. In het geval van een *informeel muziekcollege* vonden de bijeenkomsten plaats aan huis bij een van de leden (soms roulerend). Deze muziekcolleges kenden doorgaans geen reglementen, maar eerder afspraken tussen de leden. Een belangrijk verschil tussen een stadsmuziekcollege en een informeel muziekcollege was natuurlijk de continuïteit. Een stadsmuziekcollege kon gerust verschillende eeuwen achtereen onafgebroken bestaan. Een informeel college daarentegen was volledig afhankelijk van de interesse en de mogelijkheden van de betrokken personen, inclusief huwelijk, werkkring, vertrek en overlijden. De gemiddelde levensduur ervan lag eerder in de orde van grootte van enkele jaren.

Tussen de uitersten van het stadsmuziekcollege en het informele muziekcollege ligt een tussenvorm, wanneer min of meer georganiseerde groepen burgers naar buiten toe bepaalde faciliteiten (huur van een ruimte, medewerking van beroepsmusici, vermoedelijk steeds tegen betaling) verkregen zonder als stadsmuziekcollege te kunnen worden gekenmerkt. Deze muziekcolleges waren door reglementering en dergelijke

minder afhankelijk van de bijdrage van individuele leden en konden daardoor ondanks (of dankzij) ledenwisseling blijven bestaan; maar ze kenden geen actieve stedelijke ondersteuning of connectie. Deze muziekcolleges noemen wij *formele muziekcolleges*.

In dit hoofdstuk komen zowel de stads- als de twee vormen van private muziekcolleges aan bod. Omdat het Utrechtse stadsmuziekcollege officieel nog steeds bestaat en het Arnhemse heeft bestaan tot in deze eeuw, zijn van deze twee colleges archieven in directe overlevering bewaard en beschikbaar. Hun ontwikkelingsgang is vrijwel continu van begin tot eind te volgen. Deze situatie geeft hun een overgewicht in de geschiedschrijving van het muziekcollege in de Republiek in het algemeen. Om deze reden zal aan hen samen een aparte paragraaf worden gewijd (§12.2). De overige stadsmuziekcolleges, waarvoor de archiefsituatie wisselend, maar altijd beperkt is, worden in paragraaf §12.3 behandeld. In §12.4 komen de formele muziekcolleges aan bod, in §12.5 de informele muziekcolleges.

Het voorkomen van stads- en private muziekcolleges was niet gelijkmatig over de Republiek verdeeld. Eerder is het zo dat in de plaatsen waar stadsmuziekcolleges voorkwamen, private colleges zeldzaam waren en andersom. Bovendien blijkt er een regel te zijn of we ergens te maken krijgen met stadsmuziekcolleges of met private. *In de grote steden overheersen de private muziekcolleges, in de middelgrote en kleine steden de stadsmuziekcolleges*. Vermoedelijk is er een logica achter deze regel. In de grote steden was de sociale bovenlaag te omvangrijk om alle muzikliefhebbers in één muziekcollege te kunnen herbergen. Datzelfde grote aantal maakte de vorming van allerlei private muziekcolleges juist wel mogelijk. In de middelgrote en kleinere steden was de plaatselijk elite in omvang nog te overzien en volstond één muziekcollege voor deze groep. Het stadsmuziekcollege had dan duidelijk ook een sociale functie als ontmoetingsplaats voor lieden uit de leidende families.

Aldus hebben de allergrootste steden in Holland nooit een stadsmuziekcollege gekend of zelfs iets wat daarop lijkt. In **Amsterdam** hebben wel verschillende muziekcolleges bestaan, maar deze blijken bij nadere bestudering steeds weer onder een andere noemer te vallen dan die van het stadsmuziekcollege. Zo waren er de private groepen uit de jaren rond 1600, die worden besproken in de paragraaf over de informele muziekcolleges (§12.5). Andere groeperingen en samenwerkingsverbanden die zich muziekcollege noemden worden in deze studie niet als zodanig beschouwd en worden daarom in andere hoofdstukken behandeld. Zo was er het muziekcollege dat verbonden was aan de rooms-katholieke kerk 'De Boom,' dat aan de orde is geweest in de paragraaf over de katholieke kerkmuziek (§9.1). Kort voor 1700 was er nog een muziekcollege als samenwerkingsverband van beroepsmusici ten behoeve van het geven van concerten, waarop we in het hoofdstuk over het concertwezen zullen ingaan (§13.2). Men zal Amsterdam daarom missen in het stedenoverzicht van stadsmuziekcolleges.

In **Den Haag** hebben gedurende korte perioden muziekcolleges bestaan met soms hooguit een half-officiële status. Deze worden eveneens besproken in de paragraaf over de formele muziekcolleges, waardoor ook Den Haag in het stedenoverzicht van §12.3 ontbreekt.

Leiden heeft het eveneens zonder stedelijk muziekcollege moeten stellen, mogelijk een gevolg van de muzikale infrastructuur binnen het universitaire leven.¹ De enige maal dat een Leids archiefstuk een muziekcollege noemt, is wanneer een dame die in 1678 komt te overlijden een legaat nalaat 'aan het wekelijkse muziekcollege.' Hiermee wordt een zekere vorm van formalisering gesuggereerd, maar de vraag blijft waarom er verder niets over bekend is.

---

1. Kalf 1926, pp. 199-201; Balfort 1938, p. 33.

Tenslotte is ook de positie van Rotterdam en van Haarlem ten aanzien van het stedelijk muziekcollege onduidelijk. Uit **Rotterdam** kennen wij één formeel muziekcollege, uit **Haarlem** twee 18de-eeuwse muziekcollegeachtige organisaties, die echter direct ook als concertvereniging functioneerden en daarom in het hoofdstuk over het concertleven zullen worden besproken.

Daarmee blijven in Holland alleen de noordelijke (Westfriese) steden Alkmaar, Hoorn en Enkhuizen en de zuidelijke steden Delft, Dordrecht en Gouda over met serieuze tradities op het gebied van het stadsmuziekcollege.

Buiten het gewest Holland is het stadsmuziekcollege een vast ingrediënt in het muziekleven van bijkans elke middelgrote stad. *Alle* gewestelijke hoofdsteden - Middelburg, Utrecht, Arnhem, Zwolle, Groningen en Leeuwarden - beschikten over een stadsmuziekcollege, gewoonlijk vanaf de eerste helft van de zeventiende eeuw tot aan het einde van de Republiek. Daarnaast waren er stadsmuziekcolleges in steden van gelijke allure zoals Nijmegen, Zutphen, Deventer, Zierikzee, 's-Hertogenbosch en Breda. Het is zeker niet toevallig dat deze steden alle als 'regionale hoofdsteden' kunnen worden gezien: Nijmegen van het Gelderse kwartier van Nijmegen (Betuwe), Zutphen van het Zutphense kwartier van Gelre, Deventer als grootste en belangrijkste stad van Salland *en* Overijssel, 's-Hertogenbosch van de Meijerij, Breda als centrumplaats van de Baronie, Zierikzee van Duiveland.

In hoeverre deze opsomming werkelijk compleet is, is moeilijk te overzien. Het is onmogelijk te schatten of er wellicht andere plaatsen zijn geweest met muziekcolleges die zich tot nu toe in de archieven hebben schuilgehouden. Men kan dan denken aan steden als Schiedam, Vlaardingen, Goes, Tiel, Franeker, Sneek, Bolsward,² enz.

Gedurende de achttiende eeuw kregen ten minste sommige stadsmuziekcolleges geleidelijk een functie in het openbare muziekleven, in die zin dat de bijeenkomsten van het college evolueerden tot openbare muziekuitvoeringen en concerten die door een betalend publiek konden worden bijgewoond. Deze ontwikkeling is met name wat betreft Utrecht goed gedocumenteerd, zodat we deze gang van zaken het *Utrechtse model* zullen noemen.

In andere gevallen ontstond de bijdrage aan het openbare muziekleven op een wat subtielere manier. Dan was het de muziekzaal van het college die met toebehoren (podium, klavecimbel, muzieklessenaars, enz., tesamen vaak het 'orkest' genoemd) ten gebuik kon worden gegeven aan reizende concorderende musici, die dan tevens een beroep konden doen op de beroepsmusici van het college en eventueel ook op de beschikbare amateursmusici voor begeleidingswerk. Leden van het college hadden gratis toegang tot de concerten, anderen moeten betalen. Deze situatie gold in Arnhem, om welke reden we van het *Arnhemse model* zullen spreken.

Systematisch onderzoek is nodig om voor de andere muziekcolleges te weten te komen of voor hen het Utrechtse dan wel het Arnhemse model geldt. In feite sluiten beide modellen elkaar niet uit. In Utrecht werd buiten de concerten van het college om de zaal van het college verhuurd aan passerende musici (waaronder niemand minder dan Mozart), zodat aldaar feitelijk beide modellen golden.

Weinig termen hebben in de muziekgeschiedenis zulke uiteenlopende betekenissen gehad als de term muziekcollege of *collegium musicum*. Het woord is ook gebezigd voor een samenwerkingsverband tussen beroepsmusici, voor muzieklessen, voor gewone openbaar toegankelijke concerten en ook voor wat in onze terminologie een concertvereniging is. Zo noemen de musici die zich in 1697 met Hendrik Anders associëren

---

2. De lijst van intekenaren van het zogenaamde *Kunstkeurig psalmboek* (1776) noemt het muziekcollege te Bolsward.

zichzelf samen een ‘collegium musicum’. De musicus P. Louis noemt in 1770 zijn muzieklessen ‘collegie van muziek’:³

P. LOUIS maakt bekend, dat Hy aan zyn Huis de Eer heeft een Collegie van Musiek te houden, tot Onderwys der Jeugd, zoo wel in ’t Fransch als in ’t Italiaansch, Leerd ook op de Guitarre Speelen, Hy zal zig alle moogelyke moeiten geeven om een spoedige Perfection zyners Leerling, Hy Leerd ook buiten zyn Huis: Hy Logeerd by PIETER DENIE BAILLET, *Mr.* Schoenmaaker, in de Nieuwe Spiegelstraat tusschen de Keizersgragt en Kerkstraat, tot Amsterdam.

Het ‘Enkhuizer collegium musicum’ van 1788 is naar alle waarschijnlijkheid een besloten concertvereniging. Een enkele maal is in een oorspronkelijke tekst de betekenis van de term niet helemaal duidelijk en kan het om een tussenvorm van de gegeven betekenissen gaan, bijvoorbeeld in het volgende geval, waar sprake is van een ‘concert-college’:⁴

By JOHAN DIDERIK BOSSE, *Mr.* Kok, op de Prinsegragt by de Leidschestraat, in de groene Leeuw te Amsterdam, zyn verscheidene Voor- en Agter-Kamers te huur, onder welke een royale Zaal, bekwaam om Consert Collegie daar op te houden; presenteert ook zyn dienst om Maaltyden gereed te maken, zal een ieder zo civiel als het mogelyk is contantement geeven.

De hiervolgende literatuur behandelt het muziekcollege in het algemeen en/of verschillende muziekcolleges tegelijk: Kalff 1926a; Swillens 1934; Vlam 1950.

12.2 HET ARNHEMSE EN HET UTRECHTSE STADSMUZIEKCOLLEGE

In Arnhem bestond vanaf 1591 het zogenaamde ‘Caecilia-concert,’ het oudste gedocumenteerde muziekcollege in de Republiek. In de begintijd kwam het college bij toerbeurt bijeen ten huize van een van de leden. In 1677 werd de refter van het Sint-Catharinagasthuis ter beschikking van de collegianten gesteld, een ruimte die tot 1808 plaats van bijeenkomst bleef. Over het functioneren gedurende de zeventiende eeuw is niet zoveel bekend. Het aantal leden varieerde van acht tot rond de twintig. De leiding lag aanvankelijk in handen van twee provisoren, later (in ieder geval in 1663) van een praetor en een vice-praetor, tenslotte (1682) van een praetor en twee assessoren. De aftredende praetor werd automatisch eerste assessor. Opmerkelijk is dat er in de zeventiende eeuw een aantal vrouwelijke leden én praetores waren. De bijeenkomsten waren eerst maandelijks, vervolgens (1632) wekelijks, maar dag en tijd werden nogal eens veranderd: in 1632 was het donderdagmiddag van 2-4 uur, in 1663 maandagmiddag van 1-3 uur, in 1740 vrijdag laat in de middag om 5 uur.

Hoewel noch reglementen noch notulen heel duidelijk zijn, werd het college als regel ondersteund door plaatselijke organisten, zowel van de Grote Kerk als de Janskerk. Het lijkt wel alsof de betaalde beroepsmusici in de organisatie van het college niet zo hiërarchisch waren gescheiden van de betalende heren-leden als in andere stadsmuziekcolleges. In de ledenlijsten en wapenboeken staan beide categorieën door elkaar heen. Zo worden de namen genoemd van bijvoorbeeld Johan Morlet (1605), Dirck Schol (1671), Gijsbert Steenwijk (1671), Louis de Millevilles sr. (ca. 1680) en jr. (1720), Willem de Millevilles (1701),

---

3. *Amsterdamsche Courant*, 21 april 1770.

4. *Amsterdamsche Courant*, 14 september 1771.

Ernst Heinsius (ca. 1750), Coenraad Slothauer (ca. 1760) en Frederik van der Dussen (ca. 1770), allen als organist te Arnhem bekend. Organist-leden en muzikant-leden waren vrijgesteld van contributiebetaling en ontvingen vermoedelijk geld voor hun diensten, hetzij van het stadsbestuur hetzij van het college zelf. In de achttiende eeuw werd het ensemble regelmatig gesteund door musici van plaatselijk gelegerde (Duitse) regimenten van het Staatse leger; daarbij zal het wel vooral om hoboïsten en hoornisten zijn gegaan. Rond 1750-1760 voerde kennelijk de muzikant (violist?) Fiertman het ensemble aan. Ter gelegenheid van blijde gebeurtenissen (verheffing van de stadhouders, geboorten in de stadhouderlijke familie, overwinningen) werden speciale feestavonden belegd, waarop zowel gemusiceerd als gegeten en gedronken wordt.

Vanaf ongeveer het midden van de achttiende eeuw ging het college zijn zaal ter beschikking stellen aan concorderende musici. Deze uitvoeringen waren voor gewoon publiek tegen betaling toegankelijk, waarbij □1 een normale entreeprijs was. Leden van het college en hun introducés hadden vrij toegang. Deze concerten vonden vooral plaats wanneer reizende virtuozen Arnhem aandeden en de entree zal dan ook wel vooral voor hén bedoeld zijn geweest. Het eerste gedocumenteerde concert is dat van Carlo Tessarini op 27 februari 1747. Latere min of meer bekende concertgevers zijn onder meer Eugenia Mellini (1757), Carl Michael Esser (1764) en Carel Vermeulen (1767), alsmede de families Rauppe (1775), Romberg (1778-1779) en Bindernagel (1789). Daarnaast bleven de gewone bijeenkomsten bestaan.

Te midden van het bewaard gebleven archiefmateriaal bevindt zich het Wapenboek, waarin toetredende leden hun wapen konden laten schilderen en voorzien van lijfspreuken. Hierin vindt men onder meer de bekende spreuk van Dirck Scholl (organist Arnhem, later Delft): ‘Is liefde dronckenschap, soo ben ick selde nuchter.’

De Franse bezetting op 2 februari 1795 betekende het opschorten van het muziekcollege voor een aantal jaren: de Franse militairen vernielden het klavier en de muziekverzameling. Wel werd er het een en ander gered en men kwam later in het jaar nog twee keer bijeen, maar het muziekcollege zou toch een aantal jaren stilliggen. In 1804 werd tot heroprichting besloten en in 1805 kon men weer van de refter van het Sint-Catharinagasthuis gebruik maken. De verdere negentiende-eeuwse geschiedenis van het muziekcollege valt uiteraard buiten het bestek van deze studie.

Het stadsmuziekcollege van **Utrecht** werd officieel opgericht in 1631, maar er zijn aanwijzingen dat het al eerder officieus heeft gefunctioneerd. Plaats van samenkomst was aanvankelijk een kamer boven de Waag (hoek Ganzenmarkt/Oude Gracht), vanaf 1650 de Aalmoezenierskamer in het Brigittenconvent (Brigittenstraat zuidzijde nabij de Nieuwegracht). De bijeenkomsten vonden plaats op zaterdagmiddag 4 uur. Van 1672 tot 1677 lag het college stil als gevolg van de Franse bezetting en de nasleep daarvan. Vanaf 1677 functioneerde het weer als voorheen. In 1737 verhuisde het college naar het Bijlhouwersgildehuis, aan het Vredenburg tussen Zakkendragerssteeg en Drieharingstraat.

Wat betreft het college was er een verschil tussen de ‘heren’ en de ‘meesters.’ De heren waren de leden-collegianten; zij waren amateurmusicus en betaalden voor deelname. De leden van het college kwamen uit de betere Utrechtse kringen. Het geheel werd eerst bestuurd door een deken, later, vanaf 1765 door een deken en een vice-deken. De vice-deken was steeds het jaar daarop deken. Er was ook een secretaris, een wat meer permanente functie. De meesters waren de muziekmeesters, ofwel muzikanten. Zij waren uiteraard beroepsmusici en werkten tegen betaling mee aan het college.

Het Utrechtse muziekcollege heeft in de aanvangstijd uitdrukkelijk een instrumentaal karakter gehad. Een inventaris van rond 1660 vermeldt ensemblestukken van verschillende aard - meerstemmige dansen, sonates, enzovoorts - van voornamelijk Italiaanse en Duitse componisten: Tarquinio Merula, Marco Uccellini, Dario Castello, Giovanni Legrenzi, Andreas Hammerschmidt, Johann Vierdanck, enz. Vermoedelijk bespeelde men

strijkinstrumenten, die door een basso continuo werden begeleid. In de oudste documenten is sprake van een klavecimbel dat door het stadsbestuur aan het college is geschonken. In 1682 werd dit door een positief vervangen, maar in 1726 keerde men weer terug naar het klavecimbel, ditmaal gespecificeerd als een instrument van Ruckers. In 1665 kwam het college in bezit van een consort van zeven viola da gamba's, ingebracht door Johan van Reede, heer van Renswoude. Volgens de vernieuwde reglementen van 1679 was er sprake van een phonascus, organist, een violist en een 'zangmeester,' hetgeen er op wijst dat er vanaf dan ook vocale muziek werd uitgevoerd.

Zeker is het dat musici in dienst van de stad, hetzij als stadsspeelman hetzij als organist, muzikale diensten verrichtten voor het college. In de aanvangsjaren was Domorganist Alewijn de Vois (organist tot 1635) bij het college betrokken, waarschijnlijk als continuospeler. Omdat het college in bezit was van (handgeschreven) muziek van De Vois' opvolger Andries Michiels (organist 1635-1655), was ook hij wellicht ook als continuo-speler in dienst van het stadsmuziekcollege geweest. Later zijn David van Slechtenhorst (beiaardier van de Dom; 1679-1680), Carel Valbeek (Domorganist; 1680-1706), Jacobus Han (organist 1706-1721) en Rutger ten Hengel (organist 1733-1737) betaald voor basso-continuo-spel bij het college.

Wie er in 1679 phonascus is geworden is niet bekend. Later in de achttiende eeuw worden Gerardus Nielen (tot 1768), ... Gorgi (1768-1784) en Frederik Nieuwenhuysen (vanaf 1784) als muziekdirecteur of phonascus genoemd. In de achttiende eeuw groeide het college uit tot een klein orkest, waarbij de muziekdirecteur niet meer de enige beroepsmusicus was. Omdat het ensemble als orkest moest optreden, speelden er beroepsmusici mee, enerzijds om de basis van het ensemble te versterken (bijvoorbeeld met een beroepsviolist en dito cellist) anderzijds om de instrumenten die maar zelden door amateurs werden bespeeld waar te nemen (bijvoorbeeld altviolisten, hoboïsten en hoornisten). Een duidelijke rol kreeg in deze tijd ook de eerste violist of concertmeester. In deze functie worden genoemd Anthonie van Outgarden (tot 1701), Jean-François Bain (niet zeker; 1701-1711?), François Dahuron (1711), Petit (1728) en later Gaetano Franceschini (1768-1770), Giovanni Francesconi (1770-1772), C. Franz Kerntl (1772-1775),⁵ José Ximénez (1775-1779), Theodorus Albertus Berckenhoff (1779-1786), Peter Dahmen (1786-1790), 'Kreutzer' (1790-1792) en François Cournon (1792-1828). Als zangmeester worden vermeld Jean Mahaut en Mongeri (1769-1770), als eerste cellist August Wilhelm Franz Mattern (1776-1787), J.A. Dahmen (1787-1793) en Johann Wilhelm Gottfried Hencke (1793-1811).

Het veranderde karakter van het college heeft zijn sporen op het repertoire nagelaten. In de achttiende eeuw zijn de meeste aangeschafte werken concerti grossi (Corelli, Geminiani), vioolconcerten (Vivaldi, Tartini), ouvertures (Handel), symfonieën (Zingoni, Kreusser, J.C. Bach, enz.), kwartetten, enz. enz.

Geleidelijk is in de loop van de geschiedenis van het college het toelaten van toehoorders in zwang gekomen. Om aan het daaruit voortvloeiend plaatsgebrek tegemoet te komen stelde het stadsbestuur in 1765 het koor van de Mariakerk als concertlocatie ter beschikking, dat kon worden omgebouwd om als concertzaal te dienen. Het openingsconcert vond op 22 november 1766 plaats met een speciaal voor de gelegenheid geschreven werk van Johann Philipp Albrecht Fischer. In 1768 werd de aanvang van de concerten op 6 uur 's avonds gesteld, het einde op 9 uur, met een pauze. In 1771 werd vergunning gevraagd aan het stadsbestuur om entree te mogen heffen, maar dit verzoek werd afgewezen. In 1776 werd het verzoek herhaald; ditmaal stemde het stadsbestuur ermee in. Er waren op dat moment twintig concerten per jaar, vanaf het seizoen 1785/86 vijftien. In 1776 werd de intekenprijs per seizoen van f 10:10 vastgesteld 'met dame,' f 7 'zonder

---

5. Van Riemsdijk en velen na hem schrijven ten onrechte 'Kerutl.'

dame.’ In 1794 werden de concerten stilgelegd in verband met de militaire situatie, maar spoedig na de machtsovername werden de concerten hervat.

Veel eerder echter traden er al musici op in de zaal van het muziekcollege aan het Vredenburg, vermoedelijk waar nodig en/of gewenst begeleid door de meesters van het college en eventueel met heren-leden. In deze gevallen zal er wel steeds entree zijn geheven. Te noemen vallen de optredens van Eleonora Jacobine (1742), Francesco Guerini (1752), de Mozarts (1766) en Antonio Lolli (1769).

Het college was ook behulpzaam bij sommige ceremonies van de Utrechtse universiteit. In 1736 assisteerde het college bij het eeuwfeest van de Universiteit, toen de *Introductio et Symphonia* van Johann Philipp Albrecht Fischer en een cantate van Carl Gottfried Geilfus werden uitgevoerd. Ook bij het 150-jarig bestaan van de Academie, in 1786, gaf het college *acte de présence*, onder meer met de uitvoering van een omvangrijk zangstuk van Nieuwenhuyzen op tekst van J.P. Kleyn. Het eigen 150-jarige jubileum in 1781 werd onder meer gevierd met de uitvoering van feestgezangen op tekst van de secretaris van het College Bucquoy en muziek van de cellist Mattern. Al eerder was het College betrokken geweest bij de viering van de inhuldiging van Willem V als stadhouder van Utrecht in 1766.

In 1794 werden de werkzaamheden van het muziekcollege opgeschort vanwege de militaire situatie in den lande, maar spoedig na de Bataafse Revolutie, in februari 1795, kreeg het muziekcollege toestemming om de concerten in de Muziekzaal op de gebruikelijke wijze voort te zetten. In 1808 werd men gedwongen de concerten in de “Plaats Royaal” te houden, omdat de Muziekzaal als theater werd ingericht. In 1810 verhuisde men (na de troonsafstand van koning Lodewijk Napoleon) naar de zaal van het Koninklijk Paleis (aan de Wittevrouwenstraat), maar in 1813 keerde men naar de Muziekzaal terug. In de negentiende eeuw kwam het college tot grote bloei en concerteerden er internationale grootheden als Louis Spohr en Johannes Brahms, maar dit is niet de plaats om hierop in te gaan.

HET ARNHEMSE STADSMUZIEKCOLLEGE

Archiefmateriaal in Arnhem, Gemeente-Archief, Archief St. Caecilia: 1. Memorie- en resolutieboek 1741-1795; 3. Bijlagen bij nr. 1; 16-17 Wapenboeken 1773-1793; 20-23. Rekeningen 1677-1812. P = Praetor.

Leden (heren, amateurs; naar Minderhout 1997) 1605c: Johan van Golstein; Willem Sluysken; Andries Bussonet; Carl Vijgh tot Zoelen en Ubbergen; Rick Sluysken; Johan van Dans; Johan van de Poel; Cornelis van Zallandt; Johan Wemmers; Hendrik van Brienens; Wilhem Huygen.

1615c Laurens de Sille; Reinier Schrassert; Hendrik Sass; Hans Jacob Anschot; Johan Hendriks; Thomas van Bommel; Jacob van Wetten; Hendrik in den Ber; Paulus Bitter; Hendrik van Eck; 1615c-1630c Hendrik Versteegen.

1630c Johan Passius; Peter Forbes; Hendrik Brantsen; B. van Chous; Hendrik Berff; Wanner van Rijssen.

1660c-1680c Peter van den Wall P 1676; 1660c-1720c Jacob Coets P 1680, 1686, 1691, 1696, 1702, 1708, 1714, 1718.

1665c Gerard Boom; Petrus Curtenius; Engelbertus Curtenius; Emilis Coets; Johannes Versteegen; Johan Pelsers; Henricus Schaep; Rijckwinus Gaymans; Derk Coenen.

1665c-1670c Coenraad Steen; Johannes ter Hoeven; Raphaël Bochwijer; Hendrik de Bruin; Johannes de Voocht.

1670c Margaretha Muis; Ameldonk Coets; Jacobus Haganeus; Albert van Renes.

1670c-1684 Valerus Swaen P 1681; 1670c-1685 Jan van Oudenaerde P 1679; 1670c-1690c Henricus Coets; 1670c-1692 Helena Coets P 1677; 1670c-1706 Engelbert Engelen P 1683, 1689.

1672-1788 D.W.A. Brantsen P 1775.

1680 Gerhard Pleuris.

1682-1684 Maria Sibylla Merkes; 1682-1692 Johan Huyghens P 1684, 1690; 1682-1705c Gisbert van Schevichaven P 1682, 1687, 1699; 1682-1784 Cornelis van Eijck; 1682-1785 Dirk Merkes.

1683-1693 Maria Han P 1685.

1684 Everhard Steen.

1685c JOHAN SNEP.

- 1691-1695c Everhard Tulleken P 1694; 1691-1700c Reinier van Ommeren P 1692; 1691-1714 Peter van Schevichaven P 1697, 1704; 1691-1716 Otto van Heynsbergen P 1695, 1701, 1710; 1691-1717 Jacob van Schevichaven P 1693, 1700, 1710.
- 1692-1695c Everhard van Harn.
- 1696 Pieter van Broechuisen; 1696-1698 Albert Goris; 1696-1700c Wilhelm Backer; H. Temminck; Gerhard Coets P 1698.
- 1701-1730c Lambert van Eck P 1706, 1715, 1726; 1701-1733 Gerhard Lemmingh P 1703, 1712, 1723; 1701-1744 Jan Christoffel Tulleken P 1705, 1721, 1734.
- 1705-1751 Gerhard Pronck P 1708, 1717, 1724, 1736.
- 1707-1708 W. Vermeer; 1707-1730c Peter van Hamel P 1717, 1728.
- 1708-1742 Willem Klerck P 1711, 1732, 1738.
- 1710-1724 Dirk (Theodorus) Tulleken P 1713.
- 1713-1720c Mathias van Elverigh alias de Haes.
- 1714-1726 Johan Michiel Bock P 1719.
- 1720-1724 Zeger Nicolaas; 1720-1727c Gerhard Umbgrove P 1723.
- 1723-1725c Arnold Pronck.
- 1727-1744 Jan Reynder Pronck P 1727, 1742.
- 1728 N.E. Furnier; 1728-1735c Anthony van der Horst; 1728-1735c Johan Vijgh tot de Snor P 1728.
- 1730-1735c Johan Coenraad van Hasselt P 1732.
- 1732-1733c Lucas Dekker; 1732-1735 Johan Wolfgang Frederik Bonneken; 1732-1755c Gijsbert Weijer Engelbertszoon P 1735, 1744, 1750; 1732-1781 Johan Coenraad Copes van Hasselt P 1733, 1740, 1748, 1759.
- 1733-1734 J. van Sweden; 1733-1735 C. Melsert; 1733-1738 Hendrik Peter Wijnen.
- 1734-1789 Gijsbert Tulleken (-1789) P 1739, 1746, 1752, 1761, 1771.
- 1735-1736 G. van Brien.
- 1737-1755 Peter Walraven Engelbertszoon P 1741.
- 1738-1783 Hendrik Willem van Ruyven P 1743, 1754, 1763.
- 1739-1754 Johan Theodorus van Eck P 1745; 1739-1755 Engelvert van Eck P 1747.
- 1740-1741 Bernhard Hendrik Cremer; 1740-1744 C.A.H. de la Lane de Duthay; 1740-1758 Cornelis van Eck P 1753; 1740-1758 Joachim van Eck P 1751; 1740-1761 Adriaan Bouricius P 1749.
- 1741-1654 J.B. Wentholt P 1747, 1748, 1749.
- 1742-1755 Willem Engelen; 1742-1759 Coenraad Jan baron van Zuylen van Nievelt P 1755.
- 1743-1748 J.W.A. van Wijnbergen; 1743-1758 F.H. van Dedem.
- 1746-1764 G. Gualtheri P 1756, 1758.
- 1749-1774 C.L. Kerksteen.
- 1750-1754 J.C. van der Borch.
- 1752-1788 G. Pronck P 1758, 1766, 1772, 1786.
- 1754-1768 W.H. van Hasselt P 1761; 1754-1771 H.J. Schomaker P 1762.
- 1755-1756 A. van Bommel; 1755-1760 E.J. Amon; 1755-1786 Gerhard Brantsen P 1764, 1775; 1755-1794 Arnold Gaymans P 1766, 1777.
- 1756-? J.W.F. van Welderen; 1756-1762 G. Umbgrove.
- 1758-1760 Laurentius Vermeulen.
- 1759-1763 Willem ten Haagh; 1759-1782 Jan Hanning van der Hop P 1768, 1778.
- 1760-1763 A.J. baron van Torck bvan Voorschoten; 1760-1763 J.A. van Berchum; 1760-1765, 1780c Jacob C. Copes van Hasselt P 1785, 1790.
- 1761-1764 Frans Willem van der Steen; 1761-1776 Johan op ten Noort P 1770.
- 1762-1767 H.D. baron van Lynden tot Onsteijn; 1762-1783 Hendrik Brantsen; 1762-1783 D.W. Brantsen P 1774, 1783; 1762-1784 S. van Cruchten.
- 1766-1768 N. van Hamel; 1766-1785 O. Otters P 1779; 1766-1788 J.G.J. van Hasselt; 1766-1788 Rutger Tulleken P 1777.
- 1768-? Jan Everwijn Tulleken P 1781, 1792.
- 1770-1773 W.A. baron Schimmelpenninck van der Oye.
- 1772-1780 L.D.W.C. baron van Tengnagel; 1772-1795 A.J. Houck P 1784, 1794.
- 1775-1780 G.C. baron van Spaan.
- 1777-? H.H. Gaymans P 1786; 1777-1780 Evert Jacob Brantsen; 1777-1781 Willem Engelen; 1777-1784 Willem Reinier Brantsen.
- 1778-1786 Jab Carel baron van Eck tot Vierakker (1757-1836); 1778-1788 Gerhard Ditmar Schimmelpenninck van der Oye P 1787.

1781-1794 A.A. Gaymans P 1788.
 1784-? Derk Gaymans P 1791.
 1785-? Hendrik Jan van Hemessen P 1793; 1785-1788 J. Pronck.
 1788 Johann Brantsen; 1788-? H.A. Rappard.
 1790 Roeland Jan Bouricius; 1790-? N.H. Schrassert; 1790-? G. Tulleken; 1790-1791 D.L. baron van Brakell tot den Brakell; 1790-1794 F.G. baron van Brakell tot den Brakell.
 1791 N.W. Ardesch.
 1792 H.W.A. Vermeer; S. baron van Lynden; Jan Frans Eytelwein.
 1793 J.A. Bouricius; 1793-1795 J.T. van den Steen (-1795).
 1794 C.W. Wijborg.

Musici (naar Minderhout 1997): Organisten Grote Kerk: 1598-1636 Johan Morlet; 1636-1640 JACOBUS VAN NOORDT; 1640-1661 Nicolaas Steenwijk; 1661-1665 DIRK SCHOLL; 1665-1674 GJUSBERT STEENWICK; 1674-1675 Hans Wilhem Pleuris; 1675-1698 Louis des Milleville; 1698-1699 Johann Gottfried Richter; 1698-1699 Peter Brouwer; 1705? Willem des Milleville; 1706-1718 AENEAS EGBERTUS VELDCAMPS; 1718-1720 Jean Petit 1750-1764 MICHAËL ERNESTUS HEINSIUS 1764-1770 J.P. GLASER; 1770-1821 Frederik van der Dussen.

Organisten Sint-Janskerk: 1707-1709 Dominicus Albrici; 1709-1720 Louis des Milleville; 1720-1734 Bernardus Breunissen; 1734-1755 Anthony van Raay; 1755-1757 GERARDUS VOS; 1770-1784 Frans Lodewijk Loos.

Verdere organisten: 1665c Georg Berff (Deventer); 1665c-1670c Arnoldus Labaer (Deventer); 1745c Derk de Rooy (?); 1760c Georg Kreibe (Lutherse Kerk); 1765c Schubler (?).

Musici: 1718-1767 Sigismund Loth; 1739-1757 Coenraad Slothauber; 1739-1767 Fiertman; 1743-1755 GERARDUS VOS; 1757 Frederick; 1758c N. Reinders; 1766c Rheul; 1770c Johannes Reychenbach (trompet); 1778-1780 Bax (zoon van de dansmeester); 1781-1787 De Jong (fluit); 1781-1793 Muis.

Dansmeester: 1766-1790- Johan Bax.

Staats Evers 1874 (Voornamelijk in de vorm van een kroniek, tevens met reglementen, ledenlijst, repertoire, financiële gegevens, enz.); Heye 1874-1881 (Uittreksel uit Staats 1874.); Van Westhrene 1916.

HET UTRECHTSE STADSMUZIEKCOLLEGE

Archiefmateriaal in Utrecht, Archief, Arch. nr. 117: 3. Reglementen, namen, muziekinstrumenten, muziekboeken 1628-1808; 5. Resoluties 1765-1814. D = Decanus.

Leden (heren, amateurs, naar Barents-Vermeer 1998) 1631: Godaert van Dael (-1661) D 1631, 1635, 1637, 1653; Willem Bom, heer van Cranenburg (-1649) D 1639, 1649; Gaspar van der Borch, heer van Velthuysen; Jan Lubbertszoon de Cleef; Johan van der Nijpoort (-1662) D 1636; Frederik de Renesse de Baer, heer van Malle D 1633; Louis de Renesse de Baer (-1640), heer van Rijnenburg; Johan Godschalk van Schurman(-1664); Isaac Tentenier D 1634; Jacob van Volberghen.

1632 Gisbert van Hardenbroek (-1653/4).

1633 Jacobus [van] Sijpenes (-1667) D 1643.

1634 Guilielmus van Milanen (-1637); Gerard van der Nijpoort (1600c-1683) D 1667, 1668; Abraham Ormea, heer van Batestein D 1638, 1664.

1637: Gerardus Sem D 1642.

1638: Johannes Vivien D 1641, 1650, 1663.

1639: Philippus Reynegom; Jan van Vianen van Jaersvelt, D 1640, 1652.

1640: Cornelis Lockhorst, heer van de Lier en Alkemade D 1647.

1641-1666: Willem Moreelse (zoon van de schilder Paulus Moreelse [1571-1638]) D 1648, 1651.

1642: Henricus van Lindt D 1644.

1644: Johan van der Haer D 1646, 1654.

1651: Willem van der Muelen, heer van Blijenburg (1631-1690).

1653: Hendrik van der Poort D 1655.

1655: Antony van Honthorst, heer van Muyswinckel (zoon van de schilder Gerard van Honthorst; -1700) D 1656; Richard van Honthorst (zoon van de schilder) D 1657.

1656: Anthonius van der Nijpoort, heer van Hogelanden (1635-1710) D 1659; Willem van Renesse van Baer, heer van Rijnenburg (1635c-1663) D 1660; Claes Schodt D 1658.

1657: Petrus van Wassenaer (-1688) D 1661.

- 1658: Everard Booth, heer van Mijdrecht (1638-1714) D 1662, 1679; Willem Booth (1642-1717) D 1665, 1666; Jean-Pierre Vivien, heer van Mulliers.
- 1667: Hendrik Copes (-1722) D 1669.
- 1668: Ezechiel van Domburgh (-1673).
- 1669: Robbertus van Loy D 1671; Johan Andrieszoon van Panhuys (-1682) D 1670.
- 1671: Johan de Leeuw D 1688, 1689.
- 1672: Jan Gijpkens.
- 1679: Ambrosius Bosschaert (-1679) D 1686, 1687; Cornelis van Domburgh D 1679; Everard Drakenborch (-1722) D 1697, 1698, 1707, 1716, 1721; Laurens van den Eynden (-1708); Adriaen Gentman (-1726); Johan Provoost D 1684; Cornelis van Roijen (1646-1704) D 1682, 1683; Huibert van Velthuysen (-1710); Paulus Voet van Winssen (-1720) D 1681, 1685, 1703, 1704.
- 1680: Joseph Hoefft, heer van Lunenburg (-1700) D 1691, 1692; Emanuel van Montfoort; Gerrit Noest (-1700); Willem van Poelwijck (-1693); Arent van der Schuere.
- 1686: Willem van der Muelen, heer van Oudbroekhuizen enz. (1658-1739) D 1717-1721; Diederik van Velthuysen, heer van Heemstede (1651-1716) D 1695, 1696.
- 1687: Johan Munnicks (1652-1711).
- 1688: Steven van Bastianus van Arkel; Diederik Borre van Amerongen, heer van Sandenburg (-1703) D 1693, 1694; Jonathan van Luchtenburg (-1707); Willem van Nassau Zuylensteyn (1649-1708); Cornelis Verbrocht; Johan van Weede (1658-1724); Johan Barchman Wuijters (-1708) D 1699, 1700; Frederik Adriaan van Reede, heer van Renswoude (1659-1738).
- 1690: Leonard de Casembroot, heer van Reinstein (1660-1719); Antony de Ruever (1671-1735).
- 1691: Diederik Hoefft, heer van Fontaine-Pereuse (1648-1719) D 1705, 1706; Pieter Godard van Rossem, heer van Hardenbroek (-1732).
- 1692: S. Becker.
- 1693: Rochus van der Does (-1707); Pieter Haack de Jongh (-1721); Diderik Heerman, heer van Zuidwijk (1671-1712); M. van Lockhorst; Lodewijk Adriaan van Nassau Odijk (1670-1742); Jacob Noirot; Reinoud Gerard van Tuyll van Serooskerken, heer van Zuilen (1677-1729).
- 1694: Louis de Casembroot; Jean Hubert de Hartig; Hendrik Huysen (-1724); Diederik Mode (-1710).
- 1695: Johan Frederik van Beeck; BENEDICTUS À SANCTO JOSEPHO; G. Braem; M. Geraerds; Isaac Kock baron Cronström (1661-1751); Joan de Mares, heer van Grote en Kleine Koppel en Maarschalkerweerd; Jan Carel van der Muelen, heer van Bleijenburg (1672-1738); Frederik Christiaan van Reede, heer van Amerongen, tweede graaf van Athlone (1668-1719); Johan Gijsbert Ruysch (-1704); Maximiliaan Schade (1646-); Johan Schagen (-1730); Isaac Ubinger (-1753); , Gijsbert Voet van Winssen D 1722, 1723, 1724.
- 1697: Gideon Hoefft (1652-1710).
- 1703: Diederik van Romondt (1676-1737).
- 1709: Frederik van Nassau Zuylensteyn (1684-1738).
- 1721: Willem van Baerle (-1756) D 1726, 1727, 1737, 1746; Jan Baptist Bloys van Treslong D 1725, 1726; Coenraad Borre van Amerongen (1690-1724), heer van Bergestein; Cornelis van Maseijs; Gijsbert Franco de Milan Visconti, heer van Hinderstein (-1780); Willem Carel van der Muelen, heer van Blijenburg (1700-1746) D 1731, 1738; Johan du Quesne (-1742); Carel van Spangen, heer van Uijtternesse; Cornelis Everard Voet van Winssen (-1743) D 1733, 1742; Eduard van Voorst (-1741) D 1728, 1729, 1739.
- 1722: Justinus de Beyer, heere van de Kinkelenburg (Bemmel; 1705-1772); Sweer Boldewijn Gruijs; T. [=Nicolaas?] Hartsoecker.
- 1724: Gerard Kaldenbach (-1750) D 1741, 1749; Justus Ormea, heer van Zevenhoven (-1770) D 1732.
- 1725: Michiel Wiltschut Eliaszoon (1699-1731).
- 1726: Joseph Elias van der Muelen, heer van Dennenburg (1707-1781) D 1734.
- 1728: Jean-Louis Casembroot, heer van Rijnestein en Willige Langerak (1709-1777) D 1735; Johan Haeften (-1748).
- 1729: Jan Sadelijn, heer van Voorn (-1739).
- 1730: David Cocq.
- 1731: Andreas Abbema, heer van Woudenberg en Lichtenberg (1683-1752); Jan Leonard van Ewijck, heer van den Engh en Themaat (1708-1760).
- 1732: Godfried Sellius.
- 1734-1771: Jan Hendrik van der Does (-1779) D 1740, 1748, 1753, 1761.
- 1735: Jan Jacob de Geer, heer van Rijnhuysen (1714-1781); Thomas Hope; Herman de Ruever D 1744.
- 1736: Everard van Harscamp (1714-1775) D 1743; Paul Engelbert Martens (1713-1780) D 1747; Johan Frederik Reitz (1695-1778) D 1745, 1752, 1757.

- 1738: Alexander Hendrik van der Capellen, heer van Schalkwijk (1699-1740).
 1739: J.H. Bosschaert; Arnoud Loten (1719-1801).
 1740: Hercules van Hoornbeek (1710-??) D 1751, 1756, 1759.
 1741: Gerard Muysen (-1757); Jan Wijnand de Ruever (1717-1799).
 1742: Carel Daniels (-1801) D 1755; Jan Carel van der Muelen, heer van Maarssenbroek (1718-1810c).
 1743: Jacobus Gobius (1721-1765).
 1746: Abraham Cornelis de Braconnier (-1786).
 1747: Jan Arnoud Reitz; Jan Frederik van Senden D 1763, 1769.
 1748: Abraham de Bucquoy (-1787?) secretaris 1755-1787?; Anthony Kerkhof (-1759).
 1749: Jan Willem van Hoogstraten, heer van Hei- en Boeicop (1722-1770); Jacobus Pous.
 1750: Philippus Leonard van Westrhenen, heer van Sterkenburg (1715-1653).
 1751: Johan Frederik Roëll (1730-1782) D 1758.
 1752: Carel Balthazer Wieling (1728-1796) D 1760.
 1754: Jan Willem van Musschenbroek (-1807).
 1755: Egbertus Theodorus Roosmale (-1792); Hendrik van Utenhove, heer van Amelisweerd (1715-1767) D 1762; -1777 Johan Burman, heer van Zandbergen D 1767.
 1756: Gerrit Jan Sichterman (-1796); Daniel Cornelis van der Capellen, heer van Schalkwijk en Mijdrecht (-1800); Gerlach Theodorus van der Capellen, heer van Schonauwen (1734-1805); Justus Godin, heer van Papendorp (-1775); -1769 Adrianus Assenborgh (-1794) D 1765.
 1760: Cornelis van Ewijck (1739-1816); Godart van Schuler (1731-) D 1766, 1771.
 1762: Jan Willem Barchman Wuijters, (-1791) D 1768; Justus Lufneu (1740c-1824) D 1770.
 1764-1769: Pieter Cornelis 't Lam (-1776).
 1765: Daniël Cornelis de Leeuw (1747-1834) D 1772; Diederik Jacob van Reede, heer van Nijeveld (-1797); Maurits Carel van Utenhove, heer van Bottestein (1747-1780); -1770 D. Costerus; -1770 Jan van der Hulst (-1787).
 1766: Balthasar Elias Abbema, (1739-1805); Everardus Dudok; Adriaan Willem van Reede (1744-1838); Frederik Christiaan Reinhard van Reede, heer van Amerongen, vijfde graaf van Athlone (1743-1808); -1768 Lodewijk Theodoor II Nassau La Lecq Ouwerkerk (1741-1795).
 1767: Johan Hendrik van Isendoor à Blois, heer van de Cannenburgh; Thomas Johnson; T. graaf Rzewski; M.S. Singendonck, heer van Sandenburg; Diederik Jacob van Tuyll van Serooskerken, heer van Zuilen (1707-1776); Willem René van Tuyll van Serooskerken, heer van Zuilen (1743-1839) D 1775; -1771, 1775 JACOB HENDRIK DE RIDDER, heer van Almkerk.
 1768: Benjamin van den Boetzelaer, heer van Langerak (1742-1807); Jan Bouman Boddens (-1796); Johan Adolph van Hardenbroek tot Hardenbroek, heer van Lokhorst (1721-1791); Pieter Maret (1742-1826) D 1777; Adolph Hendrik van Rechteren, heer van Deil (1738-1793); Ferdinand Wttewaal, heer van Stoetwegen (1733-1803); -1770 Johan F. Van Oorschot; -1771 Kaspar Burman; -1771 Zeger Theodorus Burman; -1771 Hendrik Frederik Richard Lijnslager, heer van Doorn; -1771 François Straalman.
 1769: Adriaan Cornelis de Back; Jacob Arent de Perponcher Sedlinitschky D 1778; Lieve Martinus Isaac van Reede van Oudshoorn; C. van Schreuder; Johannes Matthijs Swemmelaar, heer van Walenberg (1715-1771).
 1770: Willem Hendrik van Utenhove, heer van Heemstede (1752-1784).
 1771: Jacob Daniël Meinertshagen.
 1772: Robert Jasper van der Capellen, heer van de Marsch (1743-1814); Paulus Hendrik Justus van Hangest d'Ivoy (1742-1831); G. Pels Leusden.
 1773: Pieter Theodorus Kien; Philips Ram (1735-1817); Balthasar Constantijn Smissaert (1737-1784); Gerard Arnoud Taets van Amerongen, heer van Schalkwijk (1754-1823) D 1780; Jacob des Tombe (1725-1799) D 1779; -1788 Paul Engelbert Voet van Winssen.
 1774: Jan Jacob de Geer, heer van Rynhuysen (1750-1819); Vincent Maximiliaan van Tuyll van Serooskerken, heer van Koelhorst (1747-1794) D 1774.
 1778: Johan Jacob Woertman (1753-1809) D 1784.
 1779: Barthold de Geer, heer van Jutphaas en Plettenburg (1761-1838); Willem Carel Pieter de Geer, heer van Oudegein (1759-1831); Melchior Toussaint; -1788: Ph. Kuvel.
 1781: Thomas Russell D 1786, 1787.
 1783: Johan Cornelis van Romondt.
 1786-1788: Johan Pieter Coenraad Hendrik van Renesse van Wilp, heer van Vliet (1735-1818); -1787 OTTO DIRK GORDON; -1790 Albertus Gerhardus Smith (1765c-1847), Secr 1787 D 1788.
 1787: Simon Jan Baptist Barchman Wuijters jr. (1758-1794) D 1790; James Quirijn van Goens (1752-1814) D 1789; Jacob Lydias de Joncheere (1760-1838); Pieter Hieronymus van Westrhenen, heer van Themaat (1768-1845); -1788 A. de Nijs; -1788 Peter Philip Jurriaan Quint Ondaatje; -1788 J.G. van de Polder; -1788 Jan Carel Pronckert;

-1788 Gerardus Antoni Visscher; -1790 Pieter Matthijs Nielen (zoon van de musicus GERARDUS NIELEN; 1745-1789); -1790 Paulus Rudolf Stoltz (-1809).

1788: Jacob van der Dussen; Willem Arnoud Leyssius (1769-1796); Cornelis Jan van Nellesteyn, heer van Nieuw-Broekhuizen (1759-1832); Willem van der Pauw, Adj.S. 1776, S 1788-1793; Frederik Willem van Reede, heer van Amerongen, zesde graaf van Athlone (1766-1810); Johan Gerard Swellengrebel (1766-1854) D 1791.

1789: Jean-Charles Bentinck (1763-1833) D 1792; -1794 F.J.C. Roelands; -1795 Willem Jan van der Does (-1812); A.J.P. de Perponcher; J. de Rovère van Breugel; Hendrik Constans Swellengrebel (1763-1822); Jan Anthony Taets van Amerongen, heer van Woudenberg (1769-1838) D 1793.

1790: Frederik Gijsbert Feith (-1808) D 1794; K. Reijgers; Jan Diederik van Tuyll van Serooskerken, heer van Hees en Leende; -1794: Louis Lucas Bols.

1791: Cornelis Gerard Barchman Wuijters, heer van Vliet (1759-1835); Volker Rudolf Bentinck, heer van Schoonheten (1738-1820); Nicolaas Adriaan van Bronckhorst; Gijsbert Carel Duco van Hardenbroek, heer van Hardenbroek (1769-1851); Hendrik Jacob Kraanepoel; Willem Emmerij de Perponcher, heer van Wolfartsdijk (1741-1819); Pieter Samuel Roëll; Otto van Romondt (1770-1837); Johannes Theodorus Rossijn (1745c-1817); Maximiliaan Louis van Utenhove, heer van Bottestein (1772-1864).

1792: Lubertus van Beusechem, heer van Harmelen (-1812); Philip Jacob de Beyer (1776-1835); Adriaan Jacob van Dielen (1772-1812); Matthias van Geuns (1735-1817); L. van Schrautenbach; Jacob Maurits Carel Utenhove, heer van Heemstede (1773-1836).

1793: Pieter Jacob de Bye (1766-1836); Unico Wilhelm Teutonicus Cazius (1766-1832).

1794: Jacob Lodewijk van Outhoorn.

Beroepsmusici (naar Barents-Vermeer 1998; gegevens onvolledig): Basso-continuo-speler: 1627-1636 ALEWIJN PIETERSZON DE VOIS (organist); 1644-1655 ANDRIES MICHELSZ (organist); 1658-1661 Hendrik van Marle (organist); 1662-1675 Dirk van Nieuwenhuyzen (organist); 1678 David van Slechtenhorst; 1679-1706 Johan Carel Valbeek; 1707, 1713-1722 Jacobus Han; 1709-1712 GERARDUS HAN; 1723-1733 Johan Han; 1735-1738 Rutger ten Hengel; 1739-1778 JOHANN PHILIPP ALBRECHT FISCHER; 1779-1795- FREDERIK NIEUWENHUYZEN.

Phonascus: -1768 GERARDUS NIELEN; 1770-1784 Johan de Gorgij; 1784-1795- Frederik Nieuwenhuyzen.

Stadstrompers: zie het overzicht achter §7.4.

Muziekmeesters: 1700c Anthonie van Outgarden, Jean-François Bain; 1711 François Dahuron; 1728 Petit.

Eerste violist: 1768 Georg Christoph Hempel, 1768-1770 GAETANO FRANCESCHINI; 1770-1772 GIOVANNI FRANCISCONI; 1772-1775 C. FRANZ KERNTL; 1775-1779 Nicolas Ximénez; 1779-1786 THEODORUS ALBERTUS BERCKENHOFF; 1786-1790 PIETER DAHMEN; 1790-1791 Kreutzer [=? ADAM KREUSSER]; 1792-1795- Pierre-Henri Cournon (Berlijn 1770c-1828 Utrecht).

Extra musici opening muziekzaal Mariaplaats 1766: CAREL VERMEULEN; Audroin; ** Chalon; FRANCESCO PASQUALE RICCI.

Verdere musici: ?-1776 Oswald Winter (hoorn); Friederich Hühlein (hoorn); 1768-1784 Wonder (altviool, klarinet, trompet, waldhoorn), -1774 Mutzenheim (zelfde instrumenten); -1769 Mongeri (zang); -? Mattheus de Sart (zang); -? Vader (Franz Anton) en zoon (J.) Ernst (viool)

1769-1770 FRANCISCUS BRUNST (klavier); -? Fabri (harp)

1771-? Moritz (fagot)

1772- Johann Peter Kaulbach (fagot)

1774-? Pieter Soeterik (hobo, bas, altviool)

1775c-? Johann Michael Kirchner (viool)

1776 Bender (hoorn); -1787 AUGUST WILHELM FRANZ MATTERN (cello)

1783-? J. ten Bookum

1787-1789 JOHAN ARNOLD DAHMEN

1790-1791 Alfse (bas); 1790-1795 Stumpff (viool); 1790-1795 Kimmerling (cello) 1790-? L.J. SCHULZ

1791-? Kreutzer (cello); 1791-1795 Koopman (klarinet)

1793-1811 Johann Wilhelm Gottfried Hencke (cello); 1793-1795 Ehinger (viool)

Van Riemsdijk 1881 (Het klassieke werk over het Utrechtse stadsmuziekcollege.); Du Saar 1942, 1944 (Over het reglement van 1755); Barents-Vermeer 1999, 2001.

12.3 ANDERE STADSMUZIEKCOLLEGES

In **Alkmaar** is een stadsmuziekcollege aantoonbaar vanaf 1618. De overlevering noemt in dat verband de broers Andries en Laurens Schagen, die leefden in het tweede kwart van de zeventiende eeuw, als belangrijke namen in de begintijd. Vermoedelijk stond het college steeds onder leiding van de stadsorganist, de organist van de Grote of Sint-Laurenkerk. Gedurende het tweede kwart van de achttiende eeuw bestierde Gerhardus Havingha uit dien hoofde het collegium. In zijn geschriften meldt hij dat hij verschillende bundels ensemblemuziek voor het collegium heeft gecomponeerd, hetgeen op een overwegend instrumentale praktijk lijkt te wijzen. In de instructie van Havingha's opvolger Adrianus Winkel van 26 januari 1754 staan de verplichtingen voor het college nauwkeurig omschreven: de organist moet het klavecimbel onderhouden en stemmen en het gezelschap op het klavecimbel begeleiden. Later werd het gezelschap het 'Groot Concert' genoemd en werd een muziekzaal ervoor ingericht in het Aalmoezeniershuis, vermoedelijk rond 1785. Hoe het is afgelopen met het college, is niet bekend.

Hoorn kende in de zeventiende eeuw een stadsmuziekcollege. In 1684 vond een soort heroprichting plaats als voortzetting van een eerder college uit 1619, dat onder leiding stond van de toenmalige stadsorganist Lucas van Lenninck. In 1684 werden nieuwe verordeningen ('wetten' genoemd) op- en vastgesteld; het college mocht gebruik maken van een vertrek boven de Waag. Er waren op dat moment negen leden, onder leiding van de stadsorganist Cornelis van Neck. Het college bestond nog in de achttiende eeuw.

In een verslag in de *Oprechte Haarlemse Courant* van 13 maart 1751 van de feestelijkheden in **Enkhuizen** op 8 maart 1751 ter gelegenheid van de verjaardig van prins Willem V wordt melding gemaakt van 't Muziek-Collegie alhier, bestaande uyt verscheyde Leden der voornaamste Familien', dat zich met instrumentaal spel verdienstelijk had gemaakt. Verdere gegevens ontbreken vooralsnog.

In **Delft** heeft vanaf 1630 een stadsmuziekcollege bestaan dat gebruik maakt van een ruimte in het Fraterhuis. Gewoonlijk was een van de stadsorganisten belast met de muzikale leiding, in de zeventiende eeuw onder meer Dirck Scholl (organist 1664-1727). In 1767 verhuisde het collegium onder leiding van Johannes Lootens (organist van de Waalse Kerk) van het Fraterhuis naar een ruimte in het Prinsenhof. In 1776 werd in het Prinsenhof zelfs een speciale Stadsmusieqzaal in gebruik genomen ten behoeve van intekenconcerten door het college. Het inwijdingsconcert werd gegeven op 20 december 1778. Het college stond toen onder leiding van Michiel Adriaan van Koetsveld (organist van de Oude Kerk) en Samuel van Graauwenhaan (organist van de Waalse Kerk en de Gasthuiskerk). Met deze stap ging het college over tot de status van (open) concertvereniging, volgens het Utrechtse model. Maar de concerten sloegen niet aan en werden spoedig weer gestaakt. Of het stadscollege daarna in besloten kring is voortgezet, is niet bekend.

Dordrecht is interessant in verband met berichten over het stadsmuziekcollege uit het midden van de zeventiende eeuw. Het wordt het eerst vermeld in 1643, toen het gebruik van een kamer in de Latijnse school kon worden gecontinueerd. Onder meer Cornelia van Blankenburg (nicht van Quirinus van Blankenburg) en de staatslieden de gebroeders Jan en Cornelis de Witt namen erin deel. Van 1643 tot 1665 was de muzikant Jan Croes op stadskosten leider van het collegium. De aanwezigheid van Cornelia betekent mogelijk dat haar broer Jacobus van Blankenburg (organist te Dordrecht van 1632 tot 1656) ook bij het college betrokken was. Gegevens met betrekking tot de latere geschiedenis zijn niet beschikbaar.

Ook **Gouda** had een stadsmuziekcollege; de achttiende-eeuwse stadsorganist Joachim Hess had er verplichtingen. Het college werkte mee aan de uitvoering van gelegheidsmuziek van Hess bij orgelinwijdingen (Woerden 1768, Bodegraven 1771) en herdenkingen (Gouda 1780: jubilee van de

[lutherse] reformatie), maar verder is over het functioneren eigenlijk niets bekend. Hess nam in 1787 ontslag als muziekdirecteur omdat het wereldse karakter hem tegenstond.

In **Middelburg** bestond vanaf de zeventiende eeuw een stadsmuziekcollege. In 1662 was de organist Gijsbert Bredius en in 1670 zijn opvolger Remigius Schrijver verplicht om het college te ondersteunen. In de achttiende eeuw worden de berichten over het college talrijker. Mede dankzij de inspanningen van Daniël Radermacher (1722-1803), belangrijkste muzikamateur te Middelburg in deze periode, kon men in 1754 gebruik gaan maken van de zaal boven het stedelijk IJkkantoor, in 1739 gebouwd aan het Molenwater (thans Zuidsingel). De zaal is tot 1839 voor muziekuitvoeringen gebruikt. Christian Ernst Graf was in de jaren-1750 (vermoedelijk en bij benadering van 1750 tot 1757) muziekdirecteur van het Middelburgse muziekcollege, daarna Willem Lootens (interim 1763-1766) en Franz Joachim Heinrichs (1766-1801). Het college bleef zelf besloten, maar de zaal werd wel eens benut voor concerten door reizende musici voor betalend publiek. Hier werd dus het Arnhemse model geïmplementeerd.

Het stadsmuziekcollege van **Zierikzee** is vermoedelijk tegen het einde van de zeventiende eeuw opgericht, door de stadsorganist Johan Snep. Het bestond tot in de Franse tijd.

In ieder geval in 1632 bestond te **Nijmegen** het ‘Muziekcollege van de Gereformeerde Religie.’ Voor het gezelschap werd een zaal in het Broerenklooster ingericht, die in 1701 nog als zodanig in gebruik was. In 1658 had de stadstromper/musicus Jacob van Paddenborch de plicht het college te ondersteunen, in 1661 was Everhardt Radius als musicus in dienst. Hoelang het gezelschap in deze vorm heeft bestaan is niet bekend.

In **Zutphen** werd kort vóór of in 1613 een muziekcollege opgericht. Het stond toen onder leiding van de organist Godfried Oldenraet. Deze Oldenraet componeert de vierde stem bij Giovanni Giacomo Gastoldi's *Balletti a tre voci*, welke aldus vierstemmig, met Nederlandse stichtelijke contrafact-teksten (van H.V. = H.U.? = Hendrik Umbgrove?, lid van het Zutphense college), werden uitgegeven als *Balletten met drie stemmen* (1628). Deze bundel blijkt door de toevoeging van vierstemmige welkomst- en afscheidsliederen geheel op het vroeg-zeventiende-eeuwse muziekcollege met stichtelijke inslag te zijn toegesneden. Het Zutphense muziekcollege schijnt continu te hebben bestaan tot in de tweede helft van de achttiende eeuw, normaliter onder leiding van de stadsorganist. In 1757 verhuisde men naar een ruimte in het Burgerweeshuis, in 1780 naar het auditorium van de Latijnse school. Het is niet bekend of de ‘concerten’ van het college openbaar toegankelijk waren.

Het muziekcollege te **Deventer** is opgericht in 1623. De wetten van 1631 noemen een maandelijks roulerende praeses als algemeen leider. In 1676 is er sprake van een praetor, die vermoedelijk jaarlijks wisselde. Tijd van bijeenkomst was toen zaterdagmiddag van 2-4 uur. De muzikale leiding was zoals te doen gebruikelijk in handen van de plaatselijke organist: Claude Bernard, Lucas van Lenninck, Petrus van Lenninck, Johannes Freudenberg, en opvolgers. Oraties van hoogleraren van de Illustere School werden muzikaal begeleid door het muziekcollege. Het ledenboek bevat de namen van verschillende torenblazers, die dus ook wel als beroepsmusicus zullen hebben meegewerkt: Christiaan Straetman (1650) en Frans Moselage (1654). Het college bleef vermoedelijk bestaan tot ver in de tweede helft van de achttiende eeuw, in ieder geval tot 1777. Het in 1793 opgerichte muziekcollege onder het motto ‘Unis par les sons de la musique’ - mogelijk ter vervanging of voortzetting van het oudere - is een besloten concertvereniging.

In **Zwolle** heeft een stadsmuziekcollege bestaan, waarvan de stadsorganist de leiding had; in de literatuur zijn hierover echter nagenoeg geen gegevens te vinden.

In **Kampen** was in de tweede helft van de achttiende eeuw de organist van de Bovenkerk dikwijls verantwoordelijk voor de gang van zaken rond het stadsmuziekcollege. Dit geldt bijvoorbeeld de organisten

Bernard Breunissen (organist 1737-1780), Caspar Berghuis (1745-1786), Cornelis Buys (1786-1791) en Cornelis Berghuis (1791-1804).

In **Leeuwarden** bestond al in het begin van de zeventiende eeuw een muziekcollege onder leiding van Jaques Vredeman, dat mogelijk al vóór 1600 is opgericht door de toenmalige organist Matthijs Mercker. Uit 1640 is een inventaris van de muziekbibliotheek van het college bekend, op dat moment ten huize van Gijsbert Harmens Havinck, organist van de Jacobijnerkerk te Leeuwarden. Dat kan erop wijzen dat Havinck op dat moment muzikaal leider van het college was. In 1694 was het leiderschap van het college nog opgenomen in de taakstelling van de gecombineerde post van organist, klokkenist en muziekleraar aan de Latijnse school, toen Egbert Enno Veldcamps voor deze post werd aangenomen. Latere gegevens ontbreken.

In **Groningen** bestond een stadsmuziekcollege sinds 1683, onder leiding van een of meer van de stadsorganisten en/of beiaardiers. Eerst werden de bijeenkomsten wekelijks op zaterdag gehouden, vanaf 1692 eens per twee weken op woensdag. De wetten van 1693 zijn medeondertekend door de musici Wilhelmus Vermeer (beiaardier [waar?]), Cornelis de Jong (organist en klokkenist van de Martinikerk) en Petrus Havingha (organist van de Pepergasthuis- en Broerkerk). Rond 1700 kwam het college in verval, maar in 1708 werd een nieuwe start gemaakt. De statuten van 1764 lijken er niet op te wijzen dat het college ertoe is overgegaan om openbaar toegankelijke concerten te geven. Gegevens over het college van later dan 1771 zijn onbekend. Mogelijk heeft het opgehouden te bestaan. De bibliotheek van het muziekcollege bevatte in de achttiende eeuw niet alleen vele bundels ensemble- en orkestmuziek uit de eerste helft van de eeuw, maar ook opvallend veel zeventiende-eeuwse motetten van voornamelijk Italiaanse componisten, meest uitgegeven in Italië en Antwerpen. Wellicht zijn deze laatste composities via een donatie in het bezit van het muziekcollege gekomen.

Voor **'s-Hertogenbosch** is een stadsmuziekcollege gedocumenteerd voor het midden van de zeventiende eeuw. Het kwam bijeen in een ruimte in de Engelse Kerk (Begijnenkerk). In 1671 is het college daar verdwenen hetgeen moet betekenen dat het óf opgeheven óf verhuisd is. Verdere berichten ontbreken.

In **Breda** bestond in de zeventiende eeuw een muziekcollege, onder de benaming 'Camera Musica,' naar het schijnt in 1655 opgericht en bijeenkomsten houdend in het stadhuis. In 1685 werden de statuten vastgelegd, waaruit intree- en afscheidsgeld blijkt, alsmede dat de Camera op woensdagmiddag bijeenkwam. Zowel de benaming Camera Musica als de reglementen wijzen op verwantschap met de traditie van de rederijderskamers. Hoe lang het college na 1685 heeft bestaan is onbekend.

ALKMAAR

Alkmaar, Stadsarch. 1852 bevat een rekest van Cornelis Warmenhuisen de Keen, Cornelis de Boer en Jan Walraven ('oeconomisten' van het college) aan de burgemeesters om bij te dragen in de kosten van de reparatie van de vloer van de muziekzaal, vermoedelijk uit 1793.

Vlam 1950; *Bouwstenen 1* (1965), pp. 19-24. Met dank aan Jurjen Vis (Amsterdam).

BREDA

[Schipper 1995, pp. 22-23 (gegevens over het muziekcollege vermoedelijk rechtstreeks uit de zogenaamde Acte Magistraal van Breda).]

DELFT

Bouwstenen 2 (1971), pp. 67-68; Thijsse 1980; Van der Werf 1982.

DEVENTER

Archiefmateriaal Deventer, Athenaeumbibliotheek (Hs. Dv oct. 53 KL: Album Amicorum en Wetten en Ordinantiën).

Leden (naar het Album Amicorum): Jacobus Revius, Casparus Sibelius, Jodocus Ekelius (predikanten te Deventer), Joannes Michaelis (predikant Vaassen), Jodocus Ekelius, Charles Hornaert (rector Latijnse school te Deventer), LUCAS VAN LENNINCK, JOHANNES FREUDENBERG (1667 opnieuw), Joannes Henricus Goddaeus, Petrus van Lenninck, Matthijs van Niel, 1646 Johannes Wentholt, Lubbertus Revius, Arnolt Engelen, 1647 Johannes de Wilde, 1650 Christiaan Straetman, 1652 Georgius Jordens, 1653 Henricus ter Borch, 1654 Goswinus Hogers, Joannes Hogers, Frans Moselage, 1667 Herbert Strentsen, 1668 Johannes Scharff, Absalom Malecoot, Stephanus van Rhenen, Lambert van Niel, 1670 Egbert te Welberg. 1676 Henrick van Duren, Damian van Duren, Joan de Wilde, GEORG BERFF; daarna: Jan Nilant, Theodorus Holtius, Jacob Tichler, Henricus Wolfz, Abraham van Suchtelen; 1690 Joan Tichler, Gerhard Tichler.

Beyerman 1837; Van Slee 1926; Van Westhrene 1925-1926; Dubbe 1961; *Bouwstenen* 1 1965, pp. 55-58 (Leges Collegii musici 1631, 1676).

DORDRECHT

Dordrecht, Stadsarchief, 3, nr. 946, p. 56v (15.1.1643).

Leden (midden 17de eeuw): Cornelia van Blankenburg, Anna van Blocklandt 9later vrouw van Cornelis Boey, de psalmdichter), Anna Colora, Maria van Hesel, Jan de Witt, Cornelis de Witt. <<< dit alles controleren << want niet zeker dat zij in het college participeerden

Kalff 1926 pp. 199-201; Lingbeek 1984, p. 222.

GRONINGEN

Archiefmateriaal in Groningen Gemeente-Archief (w.o. reglement, twee ontvangstboeken [Reg. Feith 231, 232, 233?]).

Ondertekenaars wetten 1683: Jacob Abschein; Cornelis van Alten, Wijbrant Amsing, Jacob Andols, H.T. de Baer, Gerhardus Banings, Joan Basse, Benger, A. Bloimert, A. Camerarius, Carolus Carolinus, J. Carolinus, Christophori, Draper, G.E. Edingh, Joh. Eitsen, Jan Elama, P. Elting, H. Emmen, W. Emmius, Jac. Fenonig, B. Gerlacus, R.B. Gockinga, H. Gruijs, Jan Frederik van Halmael, Petrus Havingha, F. Haarman, Chris Hoffer, W. Hoppinck, J. Hovenken, Joh. Joachim, Jonghbloet, J.H. Junius, W.C. Kaps, Kniphuisen, J. Kock, Baroldus Kooise, Korff, Johann Kuess, H. Lant, H. Leick, A. van Loener, B. van Loon, W. Mann, Meijknecht, M. Meynardi, H. Meynardts, F. Moltmaker, Müller, Nanning, van Petten, Bernardus Pombergh, Wicher Pott, Quintus, Nicolas Rapel, A. Reichse, Rengers, G. Robers, J. Robers, C. Rotgers, R. Rotgers, P. Schaffer, G. Schaker, H. Scherf, G. Sichers, G. Sichterman, Dr. Sijbran, G. Sijlman, W. Sijzen, L. Smios, W. Spandaw, Spanheim, J. Sterrenberg, Daniel Tervure, D. Tiassens, G. Tino, J. Trip, J. Trommius, Veelcker, W. Verrippes, B. Wiarda, L. Werumeo, J.H. Wiches, H.L. Wichers, L. Wijcher, Joan Wilcken, A. Wildt, R. ten Winkel, J.B. Wolfson, Zanghind.

Ondertekenaars wetten 1693: G. Alting, A. Blencke, A. Breichle, J.G. Cloot, F. Israels, P. Mann, H. Robers, P. Schaker, S. Sighers, L. Sijghers, Wich. Vermeer, G. Wichersma.

Ondertekenaars wetten 1708: M.H. Appius, Beckering, Berghuijs, N.van Bolhuis, Brooke, P.A. Brunet, Cha. Bucke, H.G. van Bulderen, H. Canter, I.J. Clant, Clemery, Jo. Clephan, P. de Cock, Ja. Cope, Costbroek, Cranssen, Samuel Cruidener, Arch. Duff, Henricus Dulegnoy, J. Ehard, J. Emmen, A. van Gasseler, P. Geertsema, J. v. Gessler, A. Grashof, J. Helmolt, J. Henninga, J. Hoisingh, Herm. Christ. Hoiting, G. Hoorn, A. van Iddekinge, P. van Iddekinge, Ph. Ippius, I.H. Keiser, Robert Kerr, R. Knock, E. Lewe, B. Lijshart, H.W. Lippius, W. van Manneel, Middleton, E. Muller, P. Muntinghe, H.B. Nannens, Danvers Osborn, B.J. Owing, van de Put, Pat. Ros, William Rosse, J. Schwartz, T. Seeratt, O. Sickinghe, W. Southoett, Jacob Swarte, R. Talbot, H.R. Trip, Valike, A.P. Veltman, ten Voor, G.W. Wanevecht, Hugh Warrender, R. Wichelhauser, S. Wijchgel, Wijshart, P. Wildervanck, A. Willems, Herman Wolthers.

Verdere leden:

Feith 1865; Spellers 1874-1881; Kalff 1926, pp. 199-201.

’S-HERTOGENBOSCH

[Met dank aan A. Vos (’s-Hertogenbosch).]

HOORN

Archiefmateriaal Haarlem, Rijksarchief, notaris Barend Hofmeester 2256, fol. 189.

Leden 1684: Cornelis van Neck, Lucas Teelinck, Johannes ten Tije, Claes Cos, Johannes Visscher, Cornelis van Schaack, Israel Swave, Jesaias Cos, Claes Compostel.

Merens 1940; Vlam 1950.

KAMPEN

Van der Kleij & Zwart 1995.

LEEUWARDEN

Visscher 1925; De Jong 1960; Breuker 1982ab; Algra 1987.

MIDDELBURG

Bouwsteen 2 (1874), pp. 127-128 (Heije); Scherft 1984, pp. 11-18. [Met dank aan Albert Clement].

NIJMEGEN

Van Schevichaven 1901, pp. 110-125: 'De toonkunst te Nijmegen'; Rogge 1902 (Uittreksel uit Van Schevichaven 1901).

ZIERIKZEE

[Met dank aan Sander den Haan (Zierikzee).]

ZUTPHEN

Leden: Marcellus Franckheim (rector Latijnse school), Hendrik Umbgrove, Micheas Agave (leraren aan dezelfde school), Bertholdus Wentholt (predikant Brummen), Johan van Hagen (rentmeester).
Doornink-Hoogenraad 1963 (Over Godfried Oldenraet).

12.4 FORMELE MUZIEKCOLLEGES

Tussen het aan de plaatselijke magistraat gelieerde stadsmuziekcollege en het geheel private muziekcollege bestond een tussenvorm, die wij de wat onhandige term formeel muziekcollege zullen meegeven. We bedoelen hiermee muziekcolleges die een zekere organisatiegraad kenden, maar die niet met een stadsbestuur verbonden waren. Kenmerkend is dat ze doorgaans niet bij leden thuis bijeenkwamen, maar in een gehuurde ruimte, en dat ze tegenover de buitenwereld enigszins als een formele rechtspersoon optraden, wat bijvoorbeeld tot uiting kwam in notariële contracten en afspraken met de plaatselijke overheid.

De grens met de laat-achttiende-eeuwse concertvereniging is niet altijd eenvoudig te trekken. Vóór een muziekcollege pleiten een relatief geringere omvang (ten hoogste twaalf leden, bijvoorbeeld), tegenover de grotere omvang van een concertvereniging (minimaal vijftien, bijvoorbeeld) en de datum van oprichting (vóór 1775), tegenover de latere oprichting van concertverenigingen (na 1775). Vóór een concertvereniging pleit een duidelijke concentratie op het geven van een reeks concerten in het daartoe geëigende seizoen van oktober tot mei.

Gegevens over formele muziekcolleges komen uit verschillende delen van de Republiek. We bespreken voorbeelden uit Den Haag, Rotterdam, Amersfoort, Nijmegen, Leeuwarden en Bergen-op-Zoom.

In 1679 vestigde de Vlaamse gambist Carolus Hacquart, die reeds geruime tijd in Amsterdam had doorgebracht, zich in **Den Haag**. Het was Constantijn Huygens die aan Johan Maurits van Nassau vroeg of deze laatste een zaal in zijn huis (het Mauritshuis) ter beschikking wilde stellen voor een wekelijkse muziekbeoefening onder leiding van Hacquart, die zich reeds aan Johan Maurits had laten horen. Dit muziekcollege is zeker tot stand gekomen. In later jaren was Quirinus van Blankenburg erbij betrokken. Zo blijkt dat deze laatste in 1692 een traktement ontving van □120 per jaar voor zijn werkzaamheden bij het college. Ook in 1693 wordt nog bericht over dit college, dat op zaterdag plaatsvindt. In 1704 werd het interieur van het Mauritshuis door brand verwoest; mogelijk heeft dit het einde van dit muziekcollege betekend.

Uit 1715 is er een bericht over nieuw opgericht muziekcollege te Den Haag. Willem Cunes, Martinus Landsbergen, Jacob Gilles en Hendrik Cornelis van der Vliet, allen advocaten bij het Hof van Holland, sloten, in hun functie als regent van zeker *musiq collegie* een huurcontract met Eduard Teut, kastelein van de Kloveniersdoelen, voor de huur van een ruimte om op donderdag van 4 uur 's middags tot 9 uur 's avonds te gebruiken voor hun 'gewoonlijk concert,' gedurende de zomermaanden eens in de veertien dagen, gedurende de wintermaanden elke week. De huur liep van 1 mei 1715 tot en met 30 april 1716; de huursom bedroeg □130 per jaar. Wat er na dit jaar van het college is geworden, is onbekend.

In 1725 duikt er weer een muziekcollege op in Den Haag. Het wordt gevormd door de muziekhandelaar Nicolaas Selhof samen met Johan Pollio, Mattheus Maaswijck, Johan Stap, Codde, P. van Meerloo, I.M. Stolzfeind, Mattheus Dier, J. Beeckhoff en Lambertus Crooswijk en stond onder leiding van Aeneas Egbertus Veldcamps, de organist van de Grote Kerk. Hoewel de groep zich hoopvol *collegium musicum perpetuum* noemde, ontbreken verdere berichten volledig.

Een voorbeeld van een tamelijk elitair besloten formeel muziekcollege is het muziekgezelschap dat vermoedelijk kort na 1750 is opgericht onder de Franse naam *L'Ordre de Sainte-Cécile Royale* (De orde van de Koninklijke Sint Caecilia). In 1758 kreeg het gezelschap toestemming om voor niet een ruimte in het Stadsgebouw aan de zuidwestzijde van de Grote Markt, bij de Prinsengracht te benutten. Het Haags Gemeente-Museum bewaart nog een bokaal van het gezelschap, alsmede een reglement, in leer gebonden, getiteld 'Manuel ou Quint-essence des loix fondamentales et additionnelles de l'Ordre de Sainte Cécile Royale, à l'usage des chevaliers.' (Handleiding of kwintessens van de oorspronkelijke en toegevoegde wetten van de Orde van de Koninklijke Sint Caecilia, ten gebruik van de ridders.) Het lidmaatschap was □35 per jaar; het seizoen duurde van midden-november tot Pasen. Introductie was slechts toegestaan aan dames en buitenlanders. Het gezelschap kende actieve en passieve leden, maar bij aantreden als lid gingen actieve vóór. Op de band van het reglement zijn vergulde stempels aangebracht. Aan de ene zijde is een manshoofd te zien met een vinger die naar het oor wijst; daarbij gaat het opschrift 'Mystère de l'Ordre' (Het geheimenis van de Orde). Op de andere zijde is een dame te zien die een rechthoekig klavier bespeelt, waarbij de spreuken 'Un même penchant nous unit' (Dezelfde liefhebberij verbindt ons) en 'Vive le Prince d'Orange' (Leve de prins van Oranje). Mede door de laatste spreuk wordt de indruk gewekt dat het gezelschap zijn leden recruteerde uit Haagse hof- en aanverwante kringen. De toevoeging 'Royale' bij Sint Caecilia zou daarom wel eens betrekking kunnen hebben op de Engelse koninklijke prinses Anna van Hannover, van 1751 tot 1759 regentes van stadhouder-*in-spe* Willem V. Het gezelschap behoorde tot de intekenaren op Francesco Pasquale Ricci's *Six sonates* Opus 4 (Londen, 1768).

In **Rotterdam** was er in 1715 sprake van een wekelijks concert van liefhebbers, dat in de kapiteinskamer in de Doelen mocht oefenen. De stedelijke bepaling dat concerten met betalende toehoorders slechts na goedkeuring van de overheid mogen plaatsvinden suggereert dat dergelijke concerten werden gegeven. Nadere gegevens ontbreken echter. In 1761 noemt E. Starenberg zich ‘musicien du Collège’.⁶

Te **Enkhuizen** werd tegen het einde van de achttiende eeuw (1788) een muziekcollege opgericht, onder de zinpreuk:

In't rustend uur zij onze vlijt,
Het speeltuig en der zang gewijdt.

In 1789 kocht het college een huis dat, hoewel het op naam van twee leden wordt gesteld, toch speciaal voor de bijeenkomsten van het college bestemd is. Verder is er niets over dit muziekcollege bekend.

Te **Amersfoort** bestond in de achttiende eeuw een muziekcollege, eerst gevestigd in het Pesthuis, waar het in ieder geval geruime tijd vóór 1747 al bijeenkwam. In 1776 werd een pand aan de Muurhuizen (nu nr. 199) aangekocht door Arnoldus Bor, Benjamin Cohen en Helmich van Deuverden, gemachtigden van het college, waar een speciale muziekzaal werd ingericht. De plaquette boven de schouw van de zaal vermeldt de namen van de stichters, negentien in getal, waarbij het relatief grote aantal joodse namen opvalt. Het college kwam bijeen op woensdag. De vraag of de bijeenkomsten in de Musieqzaal openbaar toegankelijke concerten waren geweest kan noch positief noch negatief worden beantwoord.

In 1783 werd in **Nijmegen** het ‘Maendaghs Musicq College’ opgericht, dat vermoedelijk slechts enkele jaren, tot 1787 heeft bestaan. Zoals de naam al aangeeft, kwam men bijeen op maandag, aanvankelijk in het huis van de secretaris, G.A. Gejer, later in dat van Clijneveldt. De Nijmeegse organist Wilhelm Gottlieb Hauff was aan het college verbonden als muziekdirecteur. Er was geen restrictie in het ledental; een bewaard gebleven ledenlijst telt 25 namen. Niet-Nijmegenaren mochen als gast de bijeenkomsten van het college bijwonen. Na de muziek werd er ook wel eens gedanst.

In **Zwolle** werd in 1683 een zangcollege opgericht dat op donderdagavond bijeenkwam in het gildehuis van het Sint-Nicolaasgilde. Het bestond tot 1739. Het is onbekend wat het college zong; het kan daarbij zowel om wereldlijk als om geestelijk repertoire zijn gegaan.

In **Leeuwarden** richtte Jean des Communes vermoedelijk in de jaren-1780 het genootschap ‘Audi et tace’ (Hoor en zwijgt) op, mogelijk met een patriottisch karakter. Hoe lang het bestaan heeft is niet bekend, misschien slechts tot ca. 1790. De bibliotheek van het genootschap bleef vervolgens vermoedelijk ten huize van Des Communes; in de jaren dertig van de twintigste eeuw werd een gedeelte van de collectie ontdekt op de zolder van een Leeuwarder herenhuis en deels via antiquariaat Joachimsthal te Utrecht verkocht aan de Koninklijke Bibliotheek te Brussel. Het bewaarde deel bevat voor het overgrote deel symfonieën van grotere en kleinere meesters uit de tweede helft van de achttiende eeuw (J.C. Bach, Haydn, Graf, G.A. Kreusser, Schwindl, C. Stamitz, Pleyel, enz.), gedeeltelijk Nederlandse, gedeeltelijk buitenlandse uitgaven.

Een ouder Leeuwarder genootschap was het ‘Collegium XII virorum: Constanter audi, vide et tace’ (College van twaalf mannen: Horen, zien en zwijgen) dat heeft bestaan van ca. 1750 tot wellicht 1794; in dit genootschap had muziek tussen ander vermaak een plaats. Het is onbekend of er een connectie bestond met ‘Audi et tace’.

---

6. *Gazette d'Utrecht*, 29 december 1671.

In **IJlst** bestond in 1741, zo blijkt uit een advertentie in de *Amsterdamse Courant* van 12 oktober van dat jaar, een ‘Geoctroyeerde Sociëteit der Muziek,’ waarvan de plaatselijke organist, Stephanus Theodorus van Loonsma, lid was. Hoe dit muziekcollege heeft gefunctioneerd, is verder niet bekend.

In **Bergen-op-Zoom** bestond in de achttiende eeuw een muziekcollege, in ieder geval in 1759. Het maakt dan gebruik van een zaal boven de Vleeshal, maar ging in 1772 bijna ten onder aan wanbetaling van vertrokken leden. Het college kon de huur voor de zaal niet betalen en vroeg daarom aan de Domeinraad van het Markiezaat toestemming om de roerende eigendommen van het college te mogen verkopen aan de leden, om zodoende de schuld aan de Domeinraad te voldoen. De bijeenkomsten van het college zelf werden omschreven als bals of redouten (gecostumeerde bals), maar deze zullen niet openbaar zijn geweest. Wel werd de zaal bij tijd en wijle verhuurd aan concorderende musici. De verdere geschiedenis van het college is nog onduidelijk. De ‘concertkamer’ boven de Vleeshal is vanaf 1782 gedurig verhuurd aan verschillende personen, die de ruimte kennelijk als concert- en balzaal exploiteren. In hoeverre het muziekcollege daarin een rol heeft gespeeld, is onduidelijk.

In **Breda** werd door Johan Brosterhuisen, professor voor botanie en Grieks aan het Collegium Auriacum of Oranje-College en muziekliefhebber, in 1646 een muziekcollege opgericht. Over het wel en wee van deze groep is eigenlijk niets bekend. Brosterhuisen overlijdt reeds in 1650.

Uit het hier gegeven overzicht moge duidelijk zijn geworden dat het formele muziekcollege onder de verschillende omstandigheden nogal verschillende vormen kan aannemen wat betreft regels, gewoonten, sfeer, cultuur en activiteiten.

AMERSFOORT

Pamflet Knuttel 17816 *Remarques op een gedeelte der drie predikatiën* 1747

J. van der Leeuw, *Het gesticht de Armen de Poth te Amersfoort* (Amersfoort 1898).

BERGEN-OP-ZOOM

Archiefmateriaal DHara, Nassause Domeinraad, Archief Commissie van Breda, Notulen en Domeinrekeningen Markiezaat Bergen-op-Zoom.

Levelt 1936.

BREDA

Brosterhuisen aan Huygens, 8 november 1646 (ed. Worp, dl. 4, nr. 4481, p. 361).

DEN HAAG 1: HACQUART-BLANKENBURG

Bronnen: Huygens aan Johan Maurits van Nassau, 2 oktober 1679 (Editie Worp, nr. 7137); DHga, NA 1332, fol. 80 (betreffende 1692); Jonckbloet&Land 1883, pp. ccxxii (betreffende 1693).

DEN HAAG 2: 1715

Scheurleer 1909, pp. 63-65; *TVNM* 9 (1914), pp. 252-254.

DEN HAAG 3: COLLEGIUM MUSICUM PERPETUUM 1725

Kossmann 1937, p. 356.

DEN HAAG 4: L'ORDRE DE SAINTE-CÉCILE ROYALE

Scheurleer 1909, pp. 92-99; [Davies 1996, pp. **].

ENKHUIZEN

Leden muziekcollege 1789: Harmen Degelink, Hendrik Klijnkens, Aris Kuyper, B. Degelink, Willem Deegmulder, Hendrik Zentter, Hendrik Dogger, Jan Grouw, Jacob Dekker, Jacob Verfaille, Jan Omdijk, Thomas Roos, Klaas Grouw, Anthony Verfaille, Oene Gorter.

1790: J.J. Tanto, Pieter Knoll Bz, H. Latour, B. van der Velden.

Balfort 1938, p. 102; Vlam 1950; *Bouwstenen* 1 (1965), pp. 64-68.

LEEWARDEN: AUDI ET TACE

Collegium musicum «Audi et Tace» Leeuwarden. Verkoopcatalogus Utrecht: Joachimsthal, 1970c. 49 nrs., di alleen in hun totaliteit werden aangeboden [en aangekocht door de Koninklijke Bibliotheek in Brussel]. In de inleiding van de catalogus is sprake van een catalogus van de oorspronkelijke (grotere) collectie door Jean des Communes. Het is niet duidelijk waar deze catalogus zich thans bevindt.

Vijf jaar aanwinsten 1969-1973. Tentoonstelling georganiseerd in de Koninklijke Bibliotheek Albert I van 18 januari tot 1 maart 1975 (Brussel 1985), nr. 128, pp. 244-249.

Zie literatuur Lexicon *sub voce* Jean des Communes, speciaal Sipkes 1948.

NIJMEGEN

Archief: Nijmegen, Gemeente-Archief, Archief Maendaghs Musicq College (25 stukken of omslagen net reglementen, notulen, rekestten, ledenlijsten, enz.).

Leden: [Johannes Stefanus?] van Dalen Senior; [Johan] van Dalen junior; gerlagh van Gendt (advocaat); Jan Francisc Hengst; E. Vos; J.A. Hengst; [Carel Willem?] Geer; Isaac Willem Halfman; [Gerrit] Haller; [Johann Adolf?] Quack; Meuleman; [Johan Leonard?] Smalbeen; Cornelis Muller; Wertmuller; Ringly; Rivécourt; Albert (Chirurgijn?); Esscher (⁷*Enseigne*); P.F.J. Fister; [Wilhelmus Casparus?] Dietz; [Wilhelmus Casparus?] Boos; Engels; Heyligers; Westenberg.

ROTTERDAM 1715

Hutschenruyter 1919 (Naar Extract uit de Resolutien ende Dispositien van Burgemeesteren en Regeerders der Stad Rotterdam.); Swillens 1934, p. 203; Balfort 1938, p. 102.

ZWOLLE

Namen van de huurcontracten: 1783 G. van den Berg, Js. Busscher, As. Grijpmoed, Hermans Lans, 1803 A. van Lingen, As. Hoed, J. Hissink, As. Broekhuys.

Streng 1999, p. 67.

12.5 INFORMELE MUZIEKCOLLEGES

Naast de stadsmuziekcolleges en de formele muziekcolleges bestonden er in de Republiek ook private muziekcolleges met een uitgesproken informeel karakter. Onze kennis daarvan is, niet anders dan van de

---

⁷. *Enseigne* = Vaandeldrager.

amateurmuziek in het algemeen, vooral van toevallige vondsten afhankelijk. Toch kan wel een schetsmatig beeld worden gegeven. Bij een dergelijk privaat muziekcollege moet men zich een min of meer vaste groep van een half tot een heel dozijn deelnemers voorstellen, die met een zekere regelmaat (bijvoorbeeld eens per week) bij een deelnemer (of via roulatie bij meerdere deelnemers) bijeenkwam.

In de muziekbeoefening van deze informele muziekcolleges komt men zowel vocale als instrumentale muziek tegen. Zeer goed lenen zich hiervoor het laat-zestiende-eeuwse chanson en madrigaal (inclusief de stijlimitaties hiervan uit de zeventiende eeuw), en later continuo-lied en cantate aan de ene kant, de kamermuziek met strijkers (van gamba-consort tot trisonate en strijkersconcert) aan de andere kant.

Een goed voorbeeld van een informeel muziekcollege is de groep welgestelde burgers, vermoedelijk allen kooplieden, die in **Amsterdam** bestond rond 1600 en kort daarna. Louis Mongart droeg in 1597 de bundel *Cinquante pseumes de David avec la musique à 5 parties d'Orlande de Lassus; Vingt autre pseumes à 5 et 6 parties par divers excellents musiciens de nostre temps* (waarin twee psalmen van Sweelinck) op 'À l'honorable compagnie des nourissons, disciples, fauteurs et amateurs de la douce et sainte musique à Amsterdam.' Johannes Tollius droeg in hetzelfde jaar zijn *Madrigali a sei voci* op aan hetzelfde gezelschap: 'Inclito Amsterdamensium musicorum collegio optimè de se merito.' Latere gegevens - als ze tenminste allemaal op hetzelfde muziekcollege betrekking hebben - suggereren dat niemand minder dan Jan Pieterszoon Sweelinck bij de leiding ervan betrokken was. Constantijn Huygens verhaalt hoe hij, wellicht in 1603 (als zevenjarig jongetje) ten huize van Jean Calandrini viola da gamba speelde in een muziekcollege onder leiding van Sweelinck. Sweelinck droeg zijn *Rimes françoises et italiennes* (1611) op aan Jean-Louis Calandrini (zoon van Jean C.), zijn tweede boek met psalmen (1613) aan een achttal 'Philomuses en la très-renommée ville d'Amsterdam': Philippe Calandrini (broer van Jean C.), Goderd Kerckrinck, David de Weerd, Pieter de Schilder, Robbert Bernardt, Gommer Spranger, Jan Harinchoeck en Jacques Wynegum, vermoedelijk allen Amsterdamse kooplieden.

Onder de gedichten van Anna Roemersdochter Visscher (1583-1651) bevinden zich twee (één ongedateerd, de ander uit 1619) op haar 'Collegie der musikanten,' zeker op te vatten als een groep bekenden die regelmatig bijeenkwam om samen te zingen. Twee regels uit het eerste gedicht suggereren een oriëntatie op het geestelijk lied (met name psalmen) en ook op meerstemmigheid:⁸

Dan, vrienden, laet ons nu psalmen tot Zijner eeren
Gaen singen, en' op't best ons stemmen accorderen.

Verdere details zijn niet bekend.

Over latere Amsterdamse samenspeelgroepen zijn geen vergelijkbare gegevens bekend. Het zou kunnen zijn dat we in collectieve opdrachten van muziekwerken informele muziekcolleges mogen herkennen, zeker is dat niet. Voorbeelden van dergelijke collectieve opdrachten zijn die van Jacobus Haffners *Alauda spiritualis* (1647; een bundel concerterende motetten), opgedragen aan Henrick van den Bogaart, Daniël Couvreur, Simon Felt, Cornelis Janszoon van Leek, Cornelis Gailliant en Nicolaas Visch, en Pieter Meyer's *'t Konstigh speel-tooneel* (Amsterdam 1660: composities voor viool en bas) opgedragen aan Pieter Pers, Abraham van Lennep, Jan Wit Jasperszoon, Geraert Koster en Adriaen Roelant.

Johan Brosterhuisen noemde in een brief van 6 januari 1630 aan Constantijn Huygens de broers Jean en Maurice Agache (Jean is schrijfmester) als steunpilaren van het muziekcollege dat hij in **Leiden** onderhield. Het moet gaan om een typisch privé muziekcollege.

---

8. Kossmann 1923, p. 166.

Constantijn Huygens (1596-1687), woonachtig in **Den Haag**, kan model staan voor de muzikale amateur uit de gegoede kringen die voortdurend in de weer was om geestverwanten om zich heen te verzamelen om mee te musiceren. In 1638 schreef hij zijn Amsterdamse vriend Nicolas Sohier of deze hem kon helpen aan de nieuwste madrigalen zonder basso continuo uit Venetië, om te worden gebruikt door zijn muziekgezelschap, speciaal in het leven geroepen om de muzikale opvoeding van zijn zoons te ondersteunen. Ook later berichtte hij in zijn correspondentie nog van tijd tot tijd over muzikaal samenzijn met vrienden en kennissen, maar in 1666 klaagde hij over ‘the scarsitie of *liefhoppers* we live in,’ en stuurde hij een jonge gambist, uit Hamburg overgekomen, door naar Amsterdam.⁹

Over de muziekmakende kring die zich rond 1725 te Den Haag heeft gevormd rondom Unico Wilhelm van Wassenaer en Willem Bentinck worden wij ingelicht door de brief die Bentinck's voogd Bernège aan Bentinck's moeder, de gravin van Portland (die in Londen woont) schrijft op 30 november 1725:

Le concert de musique se tint Lundy dernier chez vous. ... Je vais avoir l'honneur de vous nommer, Madame, tous ceux qui y étoient, et qui se doivent trouver chez Monsieur de Twickle Lundy prochain. Les dames étoient Madame de Twickle et Mademoiselle Goslinga sa soeur, Madame Falaiseau et sa fille, Madame et Mademoiselle de Saint-Auban, Madame de Reck et Mademoiselle de Wassenaer. Parmi les messieurs se trouvèrent Messieurs Finch, de Twickle, Chancour, Osorio, Messieurs de Saumaise, et Monsieur de Saint-Auban. On eut beaucoup de musique, beaucoup de thé et de café.

Het collegium musicum vond maandag laatstleden plaats in uw huis [d.w.z. dat van Bentinck]. ... Ik heb de eer u, mevrouw, de namen te noemen van hen die er waren en die aanstaande maandag weer aanzweig moeten zijn bij mijnheer van Twickel. Wat betreft de dames waren er mevrouw van Twickel, haar zuster mejuffrouw Goslinga, mevrouw Falaiseau en haar dochter, mevrouw en mejuffrouw de Saint-Auban, mevrouw de Reck en mejuffrouw van Wassenaer. Onder de heren bevonden zich de heren Finch, Van Twickel, Chancour, Osorio, de Saumaises, en Van Saint-Auban. Er was veel muziek, veel thee en koffie.

Al deze personen kunnen worden geïdentificeerd, en dan blijkt het gezelschap in drie segmenten uiteen te vallen. Het eerste segment wordt gevormd door leden van de familie Van Wassenaer:

mijnheer van Twickel = Unico Wilhelm van Wassenaer;
 mevrouw van Twickel = zijn echtgenote Dodonea Lucia van Goslinga;
 mejuffrouw Goslinga = één van Dodonea's zusters: Anna Julia of Agatha Rixt van Goslinga;
 mevrouw van Saint-Auban = Unico's zuster Charlotte van Wassenaer;
 mijnheer van Saint-Auban = haar man Guido Pape, markies van Saint-Auban;
 mevrouw de Reck = Unico's zuster Agnes van Wassenaer, weduwe Von der Reck;
 mejuffrouw van Saint-Auban = Marie Marguërite Pape, zuster van Guido Pape; en
 mejuffrouw van Wassenaer = Unico's zuster Amadea van Wassenaer.

Leden van het Haagse *corps diplomatique* vormen het tweede segment:

William Finch, Engels extraordinaris gevolmachtigd gezant; en
 Giuseppe Osorio Alarcon, gevolmachtigd minister van het koninkrijk Sardinië.

Tenslotte zijn er verschillende prominente leden van de Waals/Hugenootse gemeenschap in Den Haag:

Louis-Théodore en zijn broer Charles de Saumaise;

---

9. Huygens aan Utricia Ogle, 29 december 1666 (ed. Worp, dl. 6, nr. 6594, pp.204-205).

Jean-Girardot de Chancour;
 mevrouw Falaiseau = Marie Madeleine Harenc, echtgenote van Michel Falaiseau; en
 mejuffrouw Falaiseau = hun dochter Margu rite Falaiseau.

De grote meerderheid van het gezelschap was geboren tussen 1690 en 1705 en daarmee lag de gemiddelde leeftijd tussen de 25 en de 30 jaar. In de genoemde kringen nam vermoedelijk zowel de beschikbare tijd als de animo voor muzikaal samenzijn wat af met het vorderen van de leeftijd en het verkrijgen van verantwoordelijke functies, zodat de relatief jeugdige leeftijd geen toeval is. Gezien de carrières van de bovengenoemden kan het gezelschap niet lang na 1725 hebben voortbestaan.

In **Rotterdam** bestond tot 1687 een informeel muziekcollege rond Jan Brouwer, binnenvader van het Pest- en Dolhuis. Dankzij een bewaard gebleven notitieboekje is iets over het reilen en zeilen van dit gezelschap bekend. Wanneer het is ontstaan of opgericht, is niet bekend. Tot 1680 kwam het bijeen in het Spinhuis, daarna thuis bij  en van de collegeleden, eerst bij Van der Heyden, later bij Van Dam. Het gezelschap was niet zo groot, nog geen tien personen. Voorzover beroepen bekend zijn - schoolmeester, chirurgijn, binnenvader -, verwijzen die naar de burgerlijke middenklasse. Wat betreft het gespeelde repertoire is alleen bekend dat de *Cantiones natalitiae ... Opus tertium* van Joannes Berckelaers (Antwerpen 1679), een bundel meerstemmige kerstliederen uit een Zuid-Nederlandse traditie, ertoe behoorde. Na de opheffing op 30 juli 1687 was er op 2 augustus nog een afscheidsmaaltijd in de herberg 't Oranjeboompje.' Mogelijk is die opheffing ingegeven door het overlijden van  en van de leden, Pieter Vink, kort daarvoor.

AMSTERDAM CA. 1600: SWEELINCK

Kalff 1926a; Dekker 1971.

AMSTERDAM: ANNA ROEMERS

Kossmann 1923, pp. 135-143, 161-174, 216-224, 265-276. Later aparte druk als Anna Roemers Visscher, *Gedichten* (Ter aanvulling van de uitgave harer gedichten door Nicolaas Beets, medegedeeld en toegelicht door Fr. Kossmann; Den Haag 1925).

AMSTERDAM CA. 1660: PIETER MEYER

Rasch 1990, pp. 43-45.

DEN HAAG CA. 1725: VAN WASSENAER / BENTINCK

Dunning 1981, p. 17; Rasch 1993, pp. 25-27.

LEIDEN

Brosterhuisen aan Huygens, 6 januari 1630 (ed. Worp, dl. 1, nr. 483, p. 273).

ROTTERDAM 1680-1687: ROND JAN BROUWER

Leden: Jan Brouwer, Van der Heyden, Pieter Vink (chirurgijn, overleden 8.6.1687), Mr. van Dam (misschien Willem van Dam, organist van de Remonstrantse Kerk, anders Johan van Dam, schoolmeester), Johannes de Melander (schoolmeester), Wiltschut, Joannes Visse, Havelaer, Van Schie, Starreman.

Zijlmans 1999 (Over het muziekcollege rond Jan Brouwer pp. 43-58.).
